

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YAHUDİLİKTE MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Hazırlayan
Derya KAÇAR

DENİZLİ, 2023

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YAHUDİLİKTE MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Derya KAÇAR

Proje Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim KISAÇ

Enstitü Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Tezsiz Yüksek Lisans Programı: Manevi Destek ve Rehberlik

DERYA KAÇAR tarafından hazırlanan “**YAHUDİLİKTE MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK**” adlı tezsiz yüksek lisans dönem projesi danışmanlığında hazırlanmış olup 20.12.2023 tarihinde son kontrolü yapılarak Pamukkale Üniversitesi İslam İlimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Manevi Destek ve Rehberlik tezsiz yüksek lisans dönem projesi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman
Prof. Dr. İbrahim KISAÇ

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nuntarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Derya KAÇAR

ÖNSÖZ

İnsan hayatı boyunca pek çok olumsuzlukla karşılaşır. Bu olumsuzluklar deprem, sel, savaş, salgın hastalıklar olabilirken sağlık sorunları, yakınların (ebeveyn vb.) kayıpları ya da maddi zorluklar olabilir. Bu olaylar karşısında ruhsal bunalım, depresyon, kaygı bozuklukları ya da stresle mücadele etmek zorunda kalan birey güçlü olup, üstesinden gelmeye çalışırken manevi bir desteğe ihtiyaç duyar. Bireylerin bu gibi durumlarda verdiği tepki ya da bu durumlarla başa çıkma yöntemi farklılık gösterir. Kimisi meditasyon, yoga yaparken, kimisi de ibadet edebilir. Bu açıdan bakıldığında her insanda manevi bir yön olduğu görülmektedir.

Modernleşmeyle ve kadınların çalışma hayatında daha etkin rol almasıyla birlikte bireyin manevi hayatına ayırdığı vakit azalmıştır. Bu durum bireylerin manevi destek almalarını zorunlu kılmıştır. Dünyada ve Türkiye’de farklı kurumlarca, farklı durumlarda ve mekanlarda bu ihtiyaç karşılanmaya çalışılmaktadır. Okullar, cezaevleri, hastaneler ve huzurevleri bu hizmetin verildiği alanlardan bazılarıdır.

Batı’da uzun bir geçmişe sahip olan manevi danışmanlık ve rehberlik, ülkemizde son yıllarda çalışılmaya başlanmış ve gelişmek katetmiştir. Ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı birimlerde verilmekte olan bu hizmetin Müslümanlar dışındaki diğer din mensuplarından binlerce yıllık bir tarihe sahip olan Yahudilerin bu alanda neler yaptıklarını bilmek alan için faydalı olacaktır.

Derya KAÇAR

Denizli – 2023

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans Proje Özeti

Projenin Başlığı: Yahudilikte Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	
Projeyi Hazırlayan: Derya KAÇAR	Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim KISAÇ
Kabul Tarihi: 20.12.2023	Sayfa Sayısı: x (ön kısım) + 49
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri	Programı: Manevi Destek ve Rehberlik
<p>İçinde bulunduğumuz teknoloji çağında, iletişim araçlarının artmasıyla birlikte insanlar günlük meşgalelerin arasında maneviyattan uzaklaşmıştır. Buna rağmen birey fitratı gereği manevi yönden de doyurulmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada farklı dinlerde ve coğrafyalarda çeşitli uygulamalar ve çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmada ise dünyanın pek çok yerine dağılmış halde yaşayan Yahudi dininin müntesiplerinin manevi ve dini konularda nasıl destek aldıkları ve manevi danışmanlık konusundaki uygulamaları araştırılmıştır. Çalışmanın birinci bölümü, araştırmanın amacı, soruları, deseni ve yönteminden oluşmaktadır. İkinci bölümünde, manevi danışmanlık ve rehberliğin kavramsal çerçevesi oluşturulmuş ve kavramlar tanımlanmıştır. Üçüncü bölümünde ise Yahudilerin bugün ve tarihsel süreçte bu alanda yapmış oldukları uygulamalara yer verilmiştir.</p>	
<p>Anahtar kelimeler: Maneviyat, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, Yahudilik, Yahudilikte Manevi Danışmanlık.</p>	

Title of the Project: Spiritual Counseling And Guidance In Judaism	
Author: Derya KAÇAR	Supervisor: Prof. Dr. İbrahim KISAÇ
Date: 20.12.2023	Nu. of pages: x (pre text) + 49
Department: Felsefe ve Din Bilimleri	Subfield: Manevi Destek ve Rehberlik
<p>In the current age of technology, with the increase in communication tools, people have distanced themselves from spirituality amid their daily engagements. Nevertheless, due to human nature, individuals still need to be spiritually nourished. At this point, various practices and studies are conducted in different religions and regions. This study focuses on how adherents of the Jewish faith, scattered around the world, seek spiritual and religious support and explores their applications in spiritual counseling. The first part of the study consists of the purpose, questions, design, and methodology of the research. In the second part, the conceptual framework of spiritual counseling and guidance is established, and relevant concepts are examined. The third part highlights the practices that Jews have engaged in historically and in the present day in this field.</p>	
Keywords: Spirituality, Spiritual Counseling and Guidance, Judaism, Spiritual Counseling in Judaism.	

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Problemi	1
II. Araştırmanın Konusu	1
III. Araştırmanın Amacı	2
IV. Araştırmanın Önemi ve Yöntemi	2
V. Tanımlar	3

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Maneviyat Kavramı	4
1.2. Manevi Danışmanlık Kavramı	5
1.3. Manevi Danışmanlığın Önemi ve Danışmanlığa Duyulan İhtiyacın Nedenleri	9
1.4. Manevi Danışmanlık Alanında Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	11
1.5. Manevi Danışmanlık Alanında Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	13

İKİNCİ BÖLÜM

YAHUDİLİKTE MANEVİ DANIŞMANLIK UYGULAMALARI

2.1. İsrail’de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	18
2.1.1. Dini Liderler ve Rahipler:	20
2.1.2. Yas ve Travma Danışmanlığı:	20
2.1.3. Aile ve Evlilik Danışmanlığı:	20
2.1.4. Hastanelerde Manevi Destek:	20
2.1.5. Toplumsal Yardım Projeleri:	21
2.2. Yahudilikte Manevi Danışmanlık	21

2.3. Yahudilikte Pratik Uygulamalar	24
2.3.1. Bikkur Holim.....	24
2.3.2. Gemilut Hasadim.....	28
2.3.3. Nichum Aveilim.....	30
2.3.4. Hakhnasat Orchim.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1 Yöntem	36
------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Yahudilikte manevi danışmanlık hizmetleri hangi durumlarda sunulur:	37
4.2. Yahudilikte manevi danışmanlık hizmeti kimler tarafından sağlanır:	38
4.3. Yahudi manevi danışmanlığının temelini oluşturan öğretiler:	39

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç	41
5.2. Tartışma	41
5.3. Öneriler	44

KAYNAKÇA	46
-----------------------	-----------

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

ACPE	: The Association for Clinical Pastoral Education
APA	: The American Psychological Association (Amerikan Psikologlar Birliği)
AAPC	:Amerikan Dini Danışmanlar Kurumu
Akt.	: Aktaran
Bkz.	: Bakınız
Bsk.	: Baskı
c .	: Cilt
CPE	: Clinical Pastoral Education
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
Gçrlm	: Geçirilmiş
Gözd.	: Gözden
Hz.	: Hazreti
Haz.	: Hazırlayan
JVL	: Yahudi Sanal Kütüphanesi
NAJC	: Ulusal Yahudi Din Adamları Derneği
Prof.	: Profesör
S.	: Sayı
s.	: Sayfa

ss.	: Sayfa sayısı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
UJA	: Birleşik Yahudi Çağrısı
vb.	: ve benzeri
Yay.	: Yayınları

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Örnek Manevi Bakım Planı	7
--	---

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Dini Danışmanlığın Diğer Disiplinlerle İlişkisi	9
--	---

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın problemleri belirlenmiş, araştırma konusu açıklanmış, araştırmanın amacı, önemi ve yöntemi belirtilmiştir.

I. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın problemlerini şöyle sıralayabiliriz:

Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin Yahudi dinindeki tarihsel süreci nasıl gelişmiştir?

Bu süreç günümüzdeki manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmalarını nasıl etkilemiştir?

Yahudilikte manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini kimler üstlenmektedir?

Manevi danışmanlık ve rehberlik alanındaki eğitim nasıl gerçekleşmektedir?

Alanın eğitim veren kurumları var mıdır?

II. Araştırmanın Konusu

Manevi danışmanlık ve rehberlik konusu Türkiye de yeni olmasına rağmen geleneğimizde tavsiyelerle, hasta ziyaretleriyle, aile ve mahallede zor durumda olanlara destek verme noktasındaki çabalarla kendini yüzyıllardır gösteren bir mefhumdur.

Ülkemizde son yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı ile pek çok kuruluş ve bakanlıklarla (Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı vb.) birlikte yürütülen iş birlikleri ve protokollerle alanda ilerleme kaydedilmiş ve sahada manevi danışmanlar çalışmaya başlamıştır. Pek çok üniversite de bu alanda çalışmak üzere manevi danışman olarak görevlendirilecek personelin mesleki yeterliliği kazanması amacıyla yüksek lisans programları açmışlardır. Bununla birlikte ülkemizde son yıllarda çalışılmaya başlanan bu alanda zengin bir bilgi birikimine sahip bulunmadığımız bir gerçektir. Bu noktada daha eski ve belli bir geçmişe sahip olan batılı kaynaklara ve yaşayan diğer ilahi dinlerin uygulamalarına başvurmak kaçınılmazdır.

Çalışmamızda önce manevi danışmanlık ve rehberlik konusunda kavramsal çerçeveyi oluşturacak sonrasında Yahudi geleneklerinde manevi danışmanlık alanında yapılan uygulamaları araştırıp sunacağız.

III. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı Yahudi dininde manevi danışmanlığa yönelik hizmetleri teorik bilgileri ve pratik uygulamaları araştırıp incelemektir. Yahudi geleneğindeki manevi danışmanlık ve rehberlikle ilgili temel kavramlar, yöntemler ve tarihi süreci araştırmaktır.

Yahudi geleneğinde ve inanç sisteminde manevi danışmanlığın değeri ve önemini tespit etmek ve aynı zamanda Yahudi topluluklarında yaşanan krizlerin nasıl yönetildiği ile bu krizlere yönelik ne tür manevi danışmanlık hizmetleri verildiğini tespit etmek amaçlanmaktadır.

IV. Araştırmanın Önemi ve Yöntemi

Ülkemizde manevi danışmanlık ve rehberlik alanında yapılan akademik çalışmalar batıya göre uzun bir geçmişe sahip olmasa da son birkaç 10 yıldır yapılan çalışmaların sayısının gittikçe arttığı görülmektedir. Bu çalışmalarda İslam geleneğinde manevi danışmanlık uygulamaları tarihsel süreçte ortaya konmaya çalışılmakta ve batıda yapılan çalışmalar yine tarihsel süreçte incelenmeye çalışılmaktadır. Ancak manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları Hristiyan aleminde uzun bir geçmişe sahip olması hasebiyle incelendiği görülmekle birlikte Yahudi geleneğindeki uygulamalara ve çalışmalara yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu noktada çalışmamızın alana katkı sağlayacağını öngörmekteyiz.

Çalışmamızda tarama tekniği kullanılarak literatürde manevi danışmanlık ve rehberlik konusuyla ilgili olan kitaplar, tezler, makale ve dergiler taranmıştır. Araştırmanın evreni Yahudi geleneğindeki manevi danışmanlık ve rehberlik konusundaki uygulamalardır.

V. Tanımlar

Maneviyat (Spirituality): “Yaşamın maddi yönünün ötesine geçen aşkın bir güç veya varlık bilinci ve evrene derin bir bağlılık ve bütünlük duygusunu içeren insan varoluşunun niteliğidir”.¹

Manevi Danışmanlık: Manevi danışmanlık, genel psikiyatri açısından yalnızca bir psikoterapi prosedürü olarak görünse de spesifik mülkiyeti dini bağlamı içerir; manevi danışmanlık, bu nedenle dini bağlamda bir psikoterapidir.²

Psikolojik Danışma: “Farklı bireylerin, ailelerin ve grupların ruh sağlığını ve iyilik halini yükseltmeleri, eğitim ve kariyer hedeflerini gerçekleştirmeleri amacıyla yürütülen profesyonel bir ilişkidir”.³

Yahudilik: “İbrâhîmî geleneğe bağlı monoteist din ailesi içinde yer alır ve bu ailenin en eski halkasını teşkil eder. Yahudilik, yayılımı ve etkisi açısından bir dünya dini özelliğine sahip olsa da iç dinamizmi açısından hem millî hem evrensel unsurlar taşımakta, inanç sistemi mânasında bir din olmanın ötesinde bir hayat tarzını ve dinî-etnik kimliği ifade etmektedir.”⁴

¹ Myers, J. E., Sweeney, T. J. ve Witmer, J. M. (2000). The wheel of wellness counseling for wellness: A holistic model for treatment planning. *Journal of Counseling and Development*, 78(3), 251-266.

² Stollberg, Dietrich (1978). *Wahrnehmen und Annehmen, Seelsorge in Theorie und Praxis*, Aachen: Gütersloher Yayınları.

³ Kaplan, D. M, Tarvydas, V. M. ve Gladding, S. T. (2014). 20/20: A vision for the future of counseling: The new consensus definition of counseling. *Journal of Counseling and Development*, 92, 366-372.

⁴ Salime Leyla Gürkan, “Yahudilik (Giriş)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013).

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışılan konunun daha iyi anlaşılabilmesi için konu ile ilgili temel kavramlar açıklanmıştır.

1.1. Maneviyat Kavramı

Arapça kökenli olan maneviyat kavramı Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde birkaç anlamda kullanılmıştır. Birincisi “karşılaşılan zorluk ve tehlikeler karşısında inanç ve ahlaki değerlere bağlılıktan doğan dayanma gücü anlamındadır. İkinci anlamı “moral”; üçüncü anlamı ise “inanç, ahlak, erdem vb. değerler bütünü” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Felsefe alanında eserler vermiş olan Prof. Dr. Ahmet Cevizci bir eserin de “manevi” kavramını “maddi, cisimsel olmayan; insan ruhuyla ilgili olan, zihnin üst düzey yetileri; dindarlık, aşk, güzellik, adalet, doğruluk gibi insani değerler; ahlaki, dini ve estetik duygu ve yaşantılar için kullanılan niteleme ya da sıfat” şeklinde tanımlamıştır.⁵ Maddi olanın zıddı olan maneviyat, madde ötesi yani metafizik olguları karşılamak için kullanılan bir sözcüktür.

Spirituality kavramı “nefes alma” anlamına gelen Latince “spiritus” kökünden gelir.⁶ İngilizcede “maneviyat” sözcüğüne karşılık gelen “spirituality” ise Merriam Webster ve “The American Heritage Dictionary of the English Language” sözlüklerinde aşağıdaki anlamlarda kullanılmaktadır:

1. Dini hukukta kiliseye veya bir din adamına ait olan bir şey,
2. Din adamları,
3. Dini değerlere duyarlılık ve bağlılık,

⁵ Ahmet Cevizci (ed.), *Paradigma felsefe sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2010).

⁶ Elkins, D. N. (2015). Beyond religions: Toward a humanist spirituality. In K. J. Schneider, J. F. Pierson, and J. F. T. Bugental (Eds.). *The handbook of humanistic psychology: Theory, research, and practice* (2nd ed., pp. 681-692). Thousand Oaks, CA: Sage.

4. Manevi olmanın niteliği veya durumu⁷
5. Manevi olmanın durumu, niteliği veya gerçeği.
6. Dini bir inanç veya dini bir yaşamı sürdürme biçimi: "Wickan'lar ve doğa dinlerinin diğer çağdaş taraftarları tarafından benimsenen panteist maneviyatlar"
7. Sıklıkla maneviyatlar mülk veya gelir gibi kiliseye veya bir din adamına ait olan bir şey.⁸

Maneviyat çok boyutlu bir kavramdır. Bu yüzden tek bir tanımının olması mümkün değildir. Bu durumu Elkins şu şekilde açıklamıştır: “Maneviyat evrenseldir ve her insana açıktır. İnsanın doğuştan gelen, doğal bir potansiyeli olan insani fenomendir. Özü itibarıyla fenomenolojiktir; yerli Amerikalıların yağmur danslarından Güney Baptistlerin dua servislerine, İslam’ın dervişlerinden Zen Budizm’in meditasyon rahibelerine ve kiliselerin ibadet servislerine kadar birçok form ortaya koymaktadır. Fakat bu dışa dönük formların altında, kutsal için ortak bir özlem vardır. Maneviyat, içsel güçlere yanıt verme yeteneğidir ve mistik enerjilerle ilişkilendirilir. Maneviyatın amacı merhamettir.”⁹

1.2. Manevi Danışmanlık Kavramı

Batı literatüründe "spiritual", "pastoral", "pastoral care" ve "pastoral counseling" terimleri manevi danışmanlığı ifade etmek için kullanılmaktadır. Spirit kelimesi "ruh" anlamına gelir. Hem dini hem de dini olmayan çağrışımları olan "spirituality" kelimesinin geldiği yer burasıdır. Dolayısıyla çalışmada “manevi bakım” teriminin kullanılması, dini açıdan manevi danışmanlıktan daha fazlasını ifade etmektedir.¹⁰ Hıristiyanlıkta din görevlisi olarak görev yapan rahiplere "pastor" adı verilmektedir. Pastoral kelimesi buradan gelmektedir ve pastoral bakım, tarihsel olarak rahipler tarafından insanlara

⁷"Maneviyat." Merriam-Webster.com Sözlüğü, Merriam-Webster, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/spirituality>. Erişim tarihi: 13 Kasım 2023.

⁸ <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=spirituality>

⁹ Elkins, DN (2015). Dinin Ötesinde: Hümanist bir maneviyata doğru. KJ Schneider, JF Pierson ve JFT Bugental (Eds.), Hümanist psikolojinin el kitabı: Teori, araştırma ve pratik. Sage Yayınları A.Ş.

¹⁰ Carroll, B. 2001. "A phenomenological exploration of the nature of spirituality and spiritual care". Mortality, 6(1), ss.81-98.

sağlanan manevi danışmanlık hizmetlerini ifade etmektedir. Dini danışmanlık anlamına gelen " religious counseling " kavramı, sadece Hıristiyanlığı değil, tüm dini uygulamaları kapsayan bir çerçeveyi ifade etmektedir.¹¹

Manevi danışmanlık hizmeti, bireylerin hayatlarında ortaya çıkan kriz anlarında destek sağlamayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu hizmet, genellikle hastalık, hükümlülük, yaşlılık, kayıplar, yetim kalmak ve benzeri kritik durumlarla başa çıkma sürecinde bireylerin ruhsal zorluklarını ele alır. Danışmanlar, duygusal bunalımlar, kriz, depresyon, ümitsizlik, korku, üzüntü, kaygı gibi duygusal tepkilerle baş etmelerine yardımcı olur ve bireylerin manevi-dini varoluşları ile yaşadıkları zorluklar arasındaki dengeyi kurmalarına destek olur. Bireyler, manevi danışmanlık sürecinde içsel güçlerini keşfeder, yaşamlarına anlam katar ve hayatlarında yeni bir bütünlük sağlama yolunda rehberlik edilir. Manevi danışmanlık, genellikle bireylerin dini veya manevi inançlarına dayanarak, bu inançlarını güçlendirerek yaşadıkları zorluklarla baş etmelerine yardımcı olur.¹²

Amerikan Pastoral Danışmanlar Derneği (American Association of Pastoral Counselors), manevi danışmanlığın semptomları hafifletmeye, baş etme davranışlarını arttırmaya teşvik etmeye, olumlu davranış değişikliğine yardımcı olmaya, manevi, duygusal, psikolojik ve fiziksel iyileşmeyi desteklemeye ve kişinin kendisi, çevre ve Tanrı ile ilişkilerini geliştirmeye odaklandığını belirtmektedir. (AAPC, 2019)

“Bireyin dini alandaki yaşantısında karşılaştığı problemleri, zamanın gereklerine, bilime ve dine uygun bir şekilde günün ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte, bireyin çevresine uyum sağlayıp sosyalleşmesine ve dini veya dini olmayan her alanda kendini gerçekleştirmesini sağlayan, uzman kişilerce verilen psikolojik yardımlardır.”¹³ Bu ihtiyaçları gideren danışmanlar hastanın manevi bakım ihtiyaçlarına göre hareket etmeli ve hastaya uygun bir plan geliştirmelidir. Plandaki adımlar aynı zamanda sunulan manevi

¹¹ Foskett, J., & Jacops, M. 1997. Pastoral counseling. S. Palmer, & G. Mcmah içinde, Handbook of Counselling (s. 317-332). Londra: Routledge.

¹² Karagül, Arslan. (2012). Manevi bakım: anlamı, önemi, yöntemi ve eğitimi: Hollanda örneği. Dini Araştırmalar, 14(7), 5-27.

¹³ Feyza Kahvecioğlu Karaca, “Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik” (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2010), s.17-18.

danışmanlık hizmetlerinin potansiyelini, sorunlarını, hedeflerini, uygulanmasını ve değerlendirilmesini de belgeleyebilir. Tablo 3.1 örnek bir plandır (Karaman, 2018: 16):

Tablo 1. Örnek Manevi Bakım Planı

<u>Potansiyel</u>	<u>Sorun</u>	<u>Hedef</u>	<u>Uygulama</u>	<u>Değerlendirme</u>
Hasta Allah'a ve ahiret gününe inanıyor.	Niçin böyle bir hastalık ile kendisinin karşılaştığını düşünüyor, Allah'ın merhametinden şüphe ediyor.	Hastayı mevcut durumu ilebarışık hale getirmek, bilgi ve manevi destek vermek.	Dinimizin hastalık İmtihanından bahsedilmeli, hastalık üzerine değil hastalıktan öğreneceklerimize ve bundan sonraki hayatımız üzerine yoğunlaşmanın gereği anlatılmalı.	Manevi telkin sonrası hastanın durumu gözlemlenir, düşünce ve halinde bir değişiklik olup olmadığı değerlendirilir. Bir değişiklik olmadı ise, bakım planı yeniden gözden geçirilir, yeni tavsiye ve uygulama tekniklerine geçilir.

(Kaynak: Karaman, 2018:16).

Manevi iyi oluş, öncelikli olarak batı kültürü içerisinde ve çoğunlukla yaşlı kişilerin sorunlarına bir çözüm olmak, manevi anlamda iyiliğe duyulan bir gereksinim neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu kültürde insanın manevi iyi oluşu birey, toplum ve Tanrı ekseninde değerlendirilmiştir. Ülkemizde karşılaştığımız sorunlar ile bu sorunların kişinin yaşamında bıraktığı kötü iz, manevi iyi oluşun önemini iyice artırmıştır.¹⁴ Manevi iyi oluşun sağlanabilmesi için de manevi bakım gereklidir.

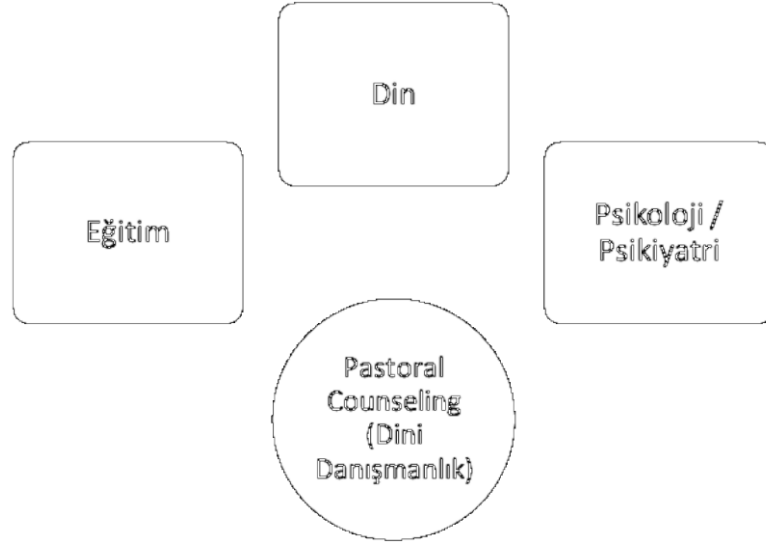
Manevi danışmanlık, bireyin dini ihtiyaçlarını karşılamasının yanı sıra hayatın çeşitli zorluklarıyla başa çıkmasına destek olmayı amaçlayan bir hizmettir. Bu tür danışmanlık genellikle dini bilgi ve rehberlik eğitimi almış profesyoneller tarafından sağlanır. Bireyin kişisel gelişimine odaklanan manevi danışmanlık, onların yaşadığı zorluklarda, örneğin yakınlarının kaybı, hastalık, yas süreci, yalnızlık, kaygı, stres ve mahkûmiyet gibi durumlarla baş etmelerine yardımcı olur.

¹⁴ Acar, Hatice. (2014). Manevi İyi Oluş ile Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18(2) 391- 412.

Dini danışmanlar, bireyin içsel dünyasını anlamasına, maddi ve manevi sorunlarına çözümler bulmasına, gerçekçi kararlar almasına, kişisel yeteneklerini en iyi şekilde geliştirmesine ve sağlıklı ilişkiler kurmasına rehberlik eder. Ayrıca, bireyin dünya ve ahiret mutluluğunu kazanarak kendini gerçekleştirmesine yardımcı olmak amacıyla psikolojik destek sunarlar. Bu şekilde manevi danışmanlık, bireyin hem dini hem de psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak bütünsel bir destek sağlar.¹⁵

Manevi danışmanlık alması için bireyin herhangi bir dine mensup olması şart değildir. Çünkü manevi danışman danışanlara bir dini ya da fikri dayatmaya çalışmaz. Manevi danışmaya ihtiyaç duyan kişinin problemleri inançla ilgili olmak zorunda değildir. Ölüm korkusu, kaygı, stres, varoluşu anlamlandırma ve günahkârlık gibi problemleri olabilir. Görüldüğü gibi konular hem psikoloji alanının hem de teoloji alanının ortak konularıdır. Öyleyse manevi danışmanın bu iki alanda da yetkin olması gerekmektedir. Manevi danışmanın danışanlara destek olabilmesi için pozitif bir bilim olan psikolojiye dair teorik bilgilere sahip olması ve bu bilgileri teolojik bilgileriyle harmanlayan bilmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle manevi danışmanlar teoloji ve psikolojiyi birleştirerek faaliyetlerini yürütmektedirler. Manevi danışmanların, sadece dini bilgileri ile kalmayıp aynı zamanda psikolojik destek konusunda temel ilke ve yöntemleri öğrenmeleri, danışanlara daha etkili bir yardım sunmalarını sağlar. Manevi danışmanların psikolojik bilgiye sahip olmaları, bireylerin yaşadıkları zorluklarla başa çıkarken daha kapsamlı bir perspektif sunmalarına ve psikolojik sağlıklarını desteklemelerine yardımcı olabilir. Bu sayede, manevi danışmanlar, danışanların hem dini hem de psikolojik ihtiyaçlarını daha etkili bir şekilde karşılayabilirler.

¹⁵ Aytekin Bulut, Din Eğitimi'nde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2002), s.51.

Şekil 1: Dini Danışmanlığın Diğer Disiplinlerle İlişkisi¹⁶

1.3. Manevi Danışmanlığın Önemi ve Danışmanlığa Duyulan İhtiyacın Nedenleri

İnsan hayatı boyunca pek çok durum ve sıkıntılarla karşılaşır. Hastalık, ölüm, afetler gibi durumlara engel olamaz. Kendisini aşan bu durumlarla karşılaşan insan acizliğini fark eder ve hatırlar. Kendisi gibi olmayan ‘yüce’ ve ‘aşkın’ bir varlığa sığınma, ondan yardım isteme ihtiyacı duyar. Bireylerin bu gibi durumlarda kendi inancını paylaşan ve bu inancı temsil eden uzman danışmanlardan destek almak istemeleri, manevi danışmanlığa duyulan ihtiyacı belirleyen nedenlerden birisidir.

Bir dine mensup insanlar aynı toplumda kendileriyle aynı inancı paylaşan insanlarla birlikte yaşarlar. Kendilerini ortak inanca sahip oldukları insanların yanında daha rahat hissederler. Tıpkı bunun gibi, bir desteğe ihtiyaç duyduklarında da kendileri gibi bir inanca sahip olan ya da bir inancı temsil eden kişilerden danışmanlık almak isteyeceklerdir.

Din olgusu asırlarca insanlık tarihinde var olan gelen bir olgudur. Yapılan tüm araştırmalar, arkeolojik kazılar bize ne kadar geçmişe gidersek gidelim tüm dönemlerde ve toplumlarda dinin hep var olduğunu göstermektedir. Ülkemiz sınırları içerisinde bulunan Göbeklitepe bunun kanıtıdır. Göbeklitepe'nin tarihi 12.000 yıl öncesine uzanmaktadır.

¹⁶ Şirin, Turgay. Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımıyla Bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.

Göbeklitepe bir tapınaktır. Günümüzden 10 binlerce yıl önce o dönemin koşullarını düşündüğümüzde insanların böyle bir tapınak inşa etmeleri dine ve maneviyata ne kadar önem verdiklerini gösterir. Bununla birlikte William Edward Hulme, Abraham Maslow ve Carl Gustave Jung dinin insan hayatında ve bireylerin problemlerinin çözümünde önemli bir yeri olduğunu savunmuşlardır. Jung ve Maslow bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“...son otuz yıl süresinde dünyanın bütün medeni şehirlerinden insanlar danışmak için bana geldi. Yüzlerce hastaya baktım, bunların büyük bir kısmı Protestan, daha küçük bir sayıda Yahudi, 6 ya da 7 civarında Katolik inancına sahip insanlardı. Yaşı 35 in üzerinde olan bütün hastalarım arasından hiçbirinin yaşamlarında son çare olarak dini bir dünya görüşü elde etme diye bir problem olmamıştı. Onların her biri hasta olmuştu çünkü bu kişiler yaşamlarının her dönemlerinde yaşayan dinlerin kendi mensuplarına sağladıklarını kaybetmişlerdi ve onlardan hiçbiri (eski) dini düşüncelerini tekrar elde etmeden iyileşmemişlerdi ”.¹⁷

“Aslında çağdaş varoluşçu ve hümanist psikologlar, varoluşçu bir biçimde “dini” sorunlarla ilgilenmeyen bir kişiyi, varoluşçu bakış açısından hasta veya normal olmayan olarak kabul etmelidirler.”¹⁸

Manevi danışmanlığa duyulan ihtiyacın temellerindeki nedenlerden birisi de arz talep meselesidir. Bu hizmete ihtiyaç duyan ve hizmeti talep eden danışanların varlığı böyle bir alanın hasıl olmasını sağlamıştır.

Profesyonel bir danışmana çeşitli nedenler yüzünden (mesafe, ulaşım, ücret) ulaşamamak bireyi manevi danışmanlara, din görevlilerine yönlendiren sebeplerden biridir. Din adamı, dindar birey için onu anlayacak, kendisiyle ortak inanç ve değerleri paylaşan ve de kolay ulaşabileceği bir konumdadır. Profesyonel bir danışmana nasıl ulaşacağını bilememesi var oluşunu anlamlandırmak da zorluk çeken genç için okulundaki din kültürü

¹⁷ Jung C. G., (Weatherhead, tsz:389.) akt. Turgay Şirin, Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımıyla Bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi,2013,53)

¹⁸ Maslow Abraham, (Maslow, 1996:40) akt. Turgay Şirin, Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımıyla Bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi,2013,53)

ve ahlak bilgisi öğretmen ya da mahallesinde bulunan ibadethanedeki din görevlisine ulaşmak daha kolaydır.

Manevi danışmanlığa olan ihtiyacın nedenleri şu şekilde listelenebilir:

1. **Anlam Arayışı:** İnsanlar, yaşamlarının anlamını ve amacını anlamak isterler. Manevi danışmanlık, bireyin hayatındaki derin anlamları keşfetmesine yardımcı olabilir.
2. **Zor Zamanlarda Destek:** Yaşamın zorlu dönemlerinde, kayıp, hastalık, aile sorunları gibi durumlarla başa çıkmak insanları manevi destek arayışına itebilir. Manevi danışmanlık, bu tür zorluklarla baş etme sürecinde rehberlik sağlayabilir.
3. **İçsel Denge ve Huzur:** İnsanlar, içsel huzur ve denge ararlar. Manevi danışmanlık, bireyin içsel dünyasıyla bağlantı kurarak, duygusal ve zihinsel dengeyi sağlamaya yardımcı olabilir.
4. **Değerlerin ve İnançların Anlaşılması:** Manevi danışmanlık, bireyin kişisel değerlerini ve inançlarını anlamasına yardımcı olarak, bu değerleri yaşamına entegre etmesini sağlayabilir.
5. **Toplumsal ve Kültürel Bağlamda Yer Bulma:** Bir bireyin toplumsal ve kültürel bağlamda kendine bir yer bulma çabası, manevi danışmanlık ile desteklenebilir. Din, inanç veya manevi değerler, bu bağlamda önemli bir rol oynayabilir.
6. **Büyüme ve Gelişme:** İnsanlar, kendilerini sürekli olarak geliştirmek ve büyümek isterler. Manevi danışmanlık, bireyin kişisel gelişimini destekleyerek, içsel potansiyelini keşfetmesine yardımcı olabilir.

Sonuç olarak, manevi danışmanlık, bireyin ruhsal ihtiyaçlarını anlamasına, içsel dengeyi bulmasına ve yaşamındaki anlamı keşfetmesine yardımcı olur. Bu süreç, genellikle bireyin duygusal, zihinsel ve ruhsal refahını artırmaya yöneliktir.

1.4. Manevi Danışmanlık Alanında Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Manevi danışmanlık alanının çıkış yeri Batı toplumları, Hristiyanlık dinidir. Bu vazifeyi üstlenen toplumdaki “pastor” adı verilen papazlardır. “Pastoral care, pastoral counselling” terimleri de buradan gelmektedir. Ülkemizde henüz çok taze ve gelişmekte

olan bu alan için “manevi danışmanlık, dini danışmanlık, manevi destek, manevi rehberlik” gibi isimler kullanılmaktadır. Dilimizde psikoloji disiplinindeki karşılığı ise “pastoral psikolojidir”. Manevi danışmanlık kavram ve kurumu, ilk olarak kiliselerde görev yapan papazların günah çıkarma ayinleri ile ortaya çıkmıştır.¹⁹

Esasında günah çıkarma ritüelinin asıl amacı bireyin dine olan bağlılığını kuvvetlendirmektir. Ancak 21. yüzyılda papazla birey arasında geçen bu itiraf esnasındaki psikolojik etken Hristiyan din adamlarının dikkatini çekmiştir. Bu ritüellerin daha bilimsel bir temele taşınmasının gerektiği anlaşılmış ve dinsel danışma psikoloji (pastoral psikoloji) alanı doğmuştur. Bu işlemi daha etkili ve bilimsel bir şekilde yürütebilmek için kiliseler son 40 yıldır din adamlarını yetiştirmeye önem vermişlerdir.²⁰ Bir meslek olarak alınması gereken eğitimin nasıl olması gerektiğiyle ilgili kriterleri ortaya koyan ilk kurum 1963 yılında kurulan Amerikan Dini Danışmanlar Kurumu’dur (AAPC)²¹. 2019 yılında Klinik Pastoral Eğitim Derneği (ACPE) ile birleşti. Ve adı ACPE Psikoterapi Komisyonu olarak değişti.

ACPE, kendisini şu ifadelerle tanımlamaktadır: “ACPE, her inançtan ve her ortamdaki manevi bakım profesyonelleri için en yüksek kalitede CPE programları sağlayan, Eğitim Bakanlığı tarafından tanınan önde gelen kuruluştur. Bunu, CPE sağlayan merkezler ve eğitimciler için sıkı bir akreditasyon ve sertifikasyon süreci aracılığıyla yapıyoruz. ACPE manevi bakım ve eğitim standardıdır. Çeşitli üyeliklerimiz arasında Sertifikalı CPE Eğitmenleri, Maneviyatla Bütünleşmiş Psikoterapistler, Manevi Bakım Profesyonelleri ve Uygulayıcıları, Pastoral Danışmanlar, Din Görevlileri, İnanç Toplulukları ve Ruhban Okulları bulunmaktadır. Çok disiplinli, çok inançlı, çok ırklı profesyonellerden oluşan topluluğumuz, sürekli eğitim, ağ oluşturma ve liderlik gelişimi yoluyla eğitim, bağlantı ve formasyon sağlar.”²²

¹⁹ Öznur Özdoğan, “İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji”, AÜİFD, Ankara, 2006, S. 47, s. 129.

²⁰ OK, Üzeyir, ‘Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı’, AÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003.

²¹ Taggart, The Professionalization of the Parish Pastoral Counselor, s.181.

²² <https://acpe.edu/about-acpe/Erişim:15/11/2023>.

Batı toplumlarında dini danışma faaliyeti, özellikle Hıristiyan Katolik geleneği içinde önemli bir yer tutmaktadır. Avrupa'nın birçok ülkesinde bu faaliyet, hastalara, yaşlılara ve özürllülere yönelik olarak ciddi bir şekilde yürütülmektedir. Bu durum, özellikle İncil'e dayalı ayinler, törenler ve özel duaların hastalara sunulması gibi uygulamalara dayanmaktadır. Hıristiyan Katolik geleneğinde, özellikle sağlık kurumları gibi yerlerde, din görevlileri tarafından yapılan ayinler ve dualar önemli bir role sahiptir. Bu ayinler, hastaların ruhsal iyileşmesine katkıda bulunmaya yönelik olarak gerçekleştirilir. Ayrıca, yaşlılar ve özürllüler gibi özel ihtiyaçları olan bireyler için de bu tür dini hizmetler düzenlenir. Din görevlileri, kendilerine ve İsa ile Havarileri aracılığıyla ilahi bir görevin verildiğine inanırlar. Bu inanç, onları hastanelerde ve diğer kurumlarda din görevliliği kadrolarının oluşturulmasına teşvik etmiştir.²³

Amerikan psikolojisinin önde gelen isimlerinden biri olan Anton Theophilus Boisen, pastoral danışmanlık ve manevi rehberlik alanlarında bilimsel çalışmaların başlatılmasında etkili bir figür olarak karşımıza çıkıyor. 1926'da kaleme alınan "Teolojinin Görevi ve Yöntemleri" adlı eser, manevi olayların insanların anlaşılmasının yollarını araştıran önemli bir çalışmadır. Boisen, din ve psikoloji arasındaki farklar için bireyin yaşam deneyimlerini ve kişisel verilerinin de kaydedilmediğini vurgulamıştır. Boisen, din adamlarının ve pastoral danışmanların, sadece teoloji değil, aynı zamanda psikoloji bilgilerini kullanarak bireyleri daha etkili bir şekilde yardımcı olabilmelerini savunmuştur.²⁴

1.5.Manevi Danışmanlık Alanında Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Manevi danışmanlık kavramının temelleri her ne kadar Batı kültüründe atılmış olsa da İslam kültüründe de önemli bir yer tutar. İslam geleneğinde, bu kavramın temeli, Allah'ın peygamberler aracılığıyla insanlara gönderdiği mesajları anlamalarına yardımcı olma ve doğru yolu bulmalarına rehberlik etme amacını içerir. İslam inancına göre, peygamberlerin temel görevlerinden biri, topluma Allah'ın emir ve yasaklarını iletme ve

²³ Nurullah Altaş, Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri, Gündüz Yayınları, Ankara 2012, s. 174.

²⁴ Anton Boisen, Dictionary of Pastoral Care and Counseling, (ed. Rodney J. Hunter), Nashville, Abingdon Press, 1936, ss. 11-13 (Akt., Aybey a.g.e., s. 23).

insanları doğru yola yönlendirmektir. Bu bağlamda, İslam kültüründe dini danışmanlık, genellikle bir bilgi ve rehberlik sürecini içerir. İslam alimleri veya din adamları ise bireylerin dini sorularını yanıtlamak, manevi konularda rehberlik etmek ve İslam ahlakına uygun bir yaşam sürmelerine yardımcı olmak için faaliyet gösterirler.

İslam geleneğindeki irşat ve tebliğ müessesesi, İslam toplumlarında dini danışmanlık sistemlerini oluşturmuştur. Bu sistemler, camilerde, eğitim kurumlarında ve diğer İslam topluluğu merkezlerinde aktif olarak bulunabilir. Dini danışmanlık, sadece bireylerin dini sorularına cevap vermekle kalmaz, aynı zamanda ahlaki konularda rehberlik yaparak toplumun manevi gelişimine katkıda bulunma amacını taşır.

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), 2003 yılında Aile ve Dinî Rehberlik Bürolarını hizmete sunarak Türkiye genelinde dini rehberlik hizmetlerini daha etkin bir şekilde organize etmeyi amaçlamıştır. 2011 yılında Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında iş birliği protokolleri imzalanmıştır. Bu protokoller, manevi danışmanlık hizmetlerinin hangi kurumlar aracılığıyla ve hangi görev tanımlarıyla sunulacağını resmi olarak belirlemiştir. 2012 yılında “1. Uluslararası Din Psikolojisi ve Manevi Bakım Çalıştayı” düzenlenmiş, çalıştay sonunda manevi danışmanların yetkinlikleri, çalışma alanları, uygulama sorunları ve çözümlerini tartışarak bu alandaki profesyonel gelişimi teşvik etmiştir. İlk büyük adım ise 2015 yılında Sağlık Bakanlığı ile imzalanan protokoldür. Hastanelerde Manevi Destek Sunmaya Yönelik İş birliği Protokolü, hastanelerde manevi destek sunulması amacıyla iş birliği yapılmasını öngörmüştür. Protokol doğrultusunda belirlenen pilot bölge hastanelerinde, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak faaliyet yürüten din görevlileri, manevi destek uzmanı adı altında görev almışlardır.²⁵

Diyanet İşleri Başkanlığı, Sağlık Bakanlığı iş birliğiyle yürütülen bu protokol çerçevesinde İlahiyat Fakültesi mezunu din görevlilerine yönelik 200 saatlik hizmet içi eğitim programını başlatmıştır. Bu program, din psikolojisi, dini danışmanlık ve rehberlik, din sosyolojisi alanlarında lisansüstü eğitim almış din görevlilerine öncelik vermektedir.

²⁵ Yenen, İ. & Sezen, A. (2017). Türkiye’de manevi danışmanlık ve rehberlik literatürü üzerine bibliyografik bir çalışma. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 46, 157-21.

Pilot uygulamalar 20 din görevlisinin 12 hastanede görevlendirilmesiyle başlamış, 2020'de 46 ilde 125 hastanede 156 personeli içerecek şekilde genişlemiştir. 2021'de ise 74 ilde bulunan 143 Sağlık Bakanlığı hastanesi ve 3 üniversite hastanesi olmak üzere toplamda 146 sağlık kuruluşunda 198 personel istihdam edilerek, sağlık kurumlarının sunduğu hizmetlerde görev alan personel sayısı artırılmıştır.²⁶ 2023 yılında ise, Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı iş birliğiyle yürütülen program çerçevesinde, 76 ilde bulunan 181 sağlık tesisinde toplamda 243 personel görevlendirilmiştir.

Bu adımlar, Türkiye'de manevi danışmanlık ve rehberlik alanında resmi bir yapı oluşturulması ve bu hizmetin belirli standartlara göre sunulması için atılmış önemli girişimlerdir. Manevi destek uzmanlarının hastanelerde faaliyet göstermesi, bu alanda bilinçliliği artırmaya ve insanlara manevi destek sağlama kapasitesini güçlendirmeye yönelik bir adımdır.

I. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi, 7-10 Nisan 2016 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenmiştir. Bu kongre, Türkiye'den ve dünyanın çeşitli ülkelerinden birçok akademisyen ve araştırmacının katılımı ile gerçekleşmiştir. Türkiye'de alanda ilk defa düzenlenen ve uluslararası bir platformda gerçekleştirilen bu kongreye katılımın yüksek olması, manevi danışmanlık alanına olan ilginin ve bu alanda küresel bir etkileşimin olduğunu göstermektedir. Kongre kapsamında sunulan bildiriler, daha sonra üç ciltlik bir kaynak niteliğinde eser haline getirilmiştir. Bu eserin bir cildi İngilizce olarak yayımlanmıştır. Bu, manevi danışmanlık alanına ilgi duyanların, alandaki güncel araştırmalara ve çeşitli kurumlardaki çalışmalara dair kaynaklara ulaşmalarını sağlamıştır.²⁷ Ayrıca, uluslararası katılımın getirdiği farklı bakış açıları ve deneyimler, bu alandaki bilgi ve pratiği zenginleştirmiştir.

Ülkemizdeki manevi danışmanlık alanındaki çalışmalarla ilgili atılan bir diğer adım 2016 yılında elektronik ortamda yayın hayatına başlayan "Spiritual Psychology and

²⁶ "Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Raporları" (2021), 280.

²⁷ Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, C.I ve C.II Eds. Ali Ayten, Mustafa Koç, Nuri Tınaz, İstanbul, Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2016; Religious-Spiritual Counselling and Care, Kolektif, İstanbul, Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2016.

Counseling" (Manevi Psikoloji ve Danışmanlık) dergisidir.²⁸ Bu dergi, çeşitli disiplinler arasında yürütülen manevi danışmanlıkla ilgili araştırmaları bir araya getirmeyi hedeflemektedir.

Dergi, manevi danışmanlık, psikoloji ve benzeri konularda yapılan araştırmaları ve çalışmaları içermektedir. Bu tür bir derginin kurulması, alandaki bilgi paylaşımını artırarak manevi danışmanlıkla ilgili çalışmaların daha geniş bir kitleye ulaşmasına olanak tanımaktadır."Spiritual Psychology and Counseling" dergisi, alandaki gelişmeleri takip etmek, yeni araştırmalara ve perspektiflere yer vermek ve manevi danışmanlık konusunda uzmanlaşmış araştırmacıları bir araya getirerek alanın bilimsel düzeyde ilerlemesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Ülkemizde manevi danışmanlık alanında önemli bir gelişme, Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasına alındığı yasal düzenlemedir.²⁹ Bu düzenleme, 2/7/2018 tarihli KHK 703/141 maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

“3. Madde: Öğrenci yurtları, eğitim kurumları, gençlik merkezleri ve kampları, ceza infaz kurumları, sağlık kuruluşları, sosyal hizmet kurumları ve benzeri yerlerde iş birliği esasına göre manevi danışmanlık ve din hizmeti sunmak.

6. Madde: Göçmen, engelli, bağımlı gibi desteğe muhtaç kesimlere yönelik manevi danışmanlık hizmetleri yürütmek.

9. Madde: İhtiyaç duyulan yerlerde okuma salonu, aile ve dinî rehberlik merkezi, gençlik çalışmaları merkezi ve benzeri yerler açmak ve bunlarla ilgili işleri yürütmek”.

Bu maddenin detayları, özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde manevi danışmanlık hizmetlerinin yasal bir dayanağını oluşturmuş ve bu alanda resmi bir çerçeve sağlamıştır. Bu düzenleme, manevi danışmanlık hizmetlerinin toplumda daha etkin bir şekilde yürütülmesini amaçlamaktadır.

²⁸ <https://spiritualpc.net/tr/>

²⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 633 Kabul Tarihi: 22/6/1965; <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633.pdf>

3 Aralık 2019 tarihinde, "Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında İş birliği Protokolü" başlıklı protokol imzalanmıştır.³⁰ Bu iş birliği protokolü, Adalet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında yapılan anlaşmayı ifade eder ve cezaevlerinde ve denetimli serbestlik müdürlüklerinde yürütülen hizmetlerin koordinasyonunu ve etkinliğini artırmayı amaçlar. Cezaevlerinde bulunan mahkumlar ve tutuklular için manevi danışmanlık faaliyetleri ve dini hizmetler, toplamda 343 cezaevi vaizi, 119 vaiz, 90 imam hatip, 28 Kuran kursu öğreticisi, 169 din hizmetleri uzmanı ve müezzin olmak üzere çeşitli unvanlara sahip toplam 649 personel tarafından yürütülmüştür. Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, mahkumlara manevi danışmanlık sunarak, konferanslar, konserler, Kuran ziyafetleri, özel gün ve akşam programları, seminerler, söyleşiler, yarışmalar, dersler, sohbetler gibi çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir.³¹

Ülkemizde manevi danışmanlık alanında düzenlenen sempozyum, kongre ve toplantıların artması, bu alana duyulan ilginin ve bilimsel etkinliklerin gelişmekte olduğunun bir göstergesidir. Ancak, manevi danışmanlık alanındaki çalışmaların henüz yeni başlamış olması nedeniyle literatürün Batı ile kıyaslandığında daha yeni ve yeterince gelişmemiş olduğunu ifade edebiliriz.

Akademik ilginin ve çalışmaların artması, alanda daha fazla literatürün üretilmesine ve bu konuda bilimsel bir birikimin oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu süreç, manevi danışmanlık alanında ülkemizin bu alandaki bilgi birikimini ve uygulama standartlarını artırması açısından önemli bir adımdır.

³⁰ "Adalet Bakanlığı ile DİB Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokol", 2019.

³¹ "Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Raporları" (2016), 75

İKİNCİ BÖLÜM

YAHUDİLİKTE MANEVİ DANIŞMANLIK UYGULAMALARI

2.1. İsrail’de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik

Yaklaşık on yıl öncesine kadar İsrail hastanelerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunan hahamlar bulunmuyordu. Aslında İsrail hastanelerinde atanmış hahamlar bulunmakta ancak bu hahamlar helal gıda temini, dua hizmetleri, dini törenler ve ahlaki karar almakla yükümlülerdi.³²

Manevi danışmanlık alanında atılan ilk adım 1995 yılında Yahudi Din Enstitüsünde Pastoral Danışmanlık kürsüsünün kurulmasıdır. Manevi danışmanlık bir disiplin olarak yaklaşık 20 yıllık bir geçmişe sahiptir. Kasım 2014’te hemşire ve sosyal hizmet uzmanlarından oluşan 23 kişilik ilk grup manevi danışmanlık sertifikası almıştır. UJA – New York Federasyonu (Birleşik Yahudi Çağrısı-New York Yahudi Hayırseverleri Federasyonu) 2006 yılında İsrail’de Yahudi manevi bakıma alanıyla ilgili çalışmalara başladı. Çeşitli eğitim kurumlarına ve kuruluşlarına 6 milyon dolardan fazla fon ayırmıştır. Topluluğun hizmetleri arasında Kudüs, Negev, Hayfa ve Tel Aviv’deki çeşitli hastanelerin yanında yaşlılara, terör mağdurlarına, risk altındaki gençlere ve kanser hastalarına manevi danışmanlık sağlamak vardır. Hahamlar dahil olmak üzere profesyonellere eğitim sağlıyor ve hastalık, yas, travma, bağımlılık ve yalnızlıkla karşı karşıya kalan birey ve ailelere yardım etmektedirler.³³

Ulusal Yahudi Din Adamları Birliği manevi danışmanlık ve rehberlik konusundaki uygulamalarını şu şekilde ifade etmektedir: “NAJC, hastanelerde, bakım evlerinde ve geriatri merkezlerinde, bakımevlerinde, psikiyatri tesislerinde, ıslahevlerinde ve orduda Yahudi Din Görevlisi olarak görev yapan Hahamlar, Kantorlar ve diğer Yahudi profesyonellere yönelik profesyonel bir kuruluştur. NAJC, Yahudi Din Adamlarına ortak destek ve profesyonel sertifikasyon sunmanın yanı sıra, Yahudi geleneklerine ve değerlerine dayanan pastoral ve manevi bakım konularında Yahudi ve genel topluluğa

³² “Blaustein Center for Pastoral Counseling, Jerusalem”, *HUC* (Erişim 18 Kasım 2023).

³³ Jewish Press News Desk, “First-Ever Certification of Spiritual Care Providers in Israel”, 07 Kasım 2013.

yönelik hizmetleri ve kaynakları geliştirmek için üyelerine konferanslar ve sürekli kaynaklar sağlar. NAJC, nitelikli kişileri Yahudi Din Görevlisi olarak onaylamaktadır. Bu sertifika, diğer ulusal pastoral bakım kuruluşlarının mesleki tanınmalarına benzer. NAJC, her yılın kışında yıllık bir Ulusal Konferans düzenler.”³⁴

Cecille Asekoff, bir röportajında Ulusal Yahudi Din Adamları Derneği'nin (NAJC) başkan yardımcısı olarak on yıl boyunca İsrail'de hahamlık eğitim programlarını organize etmek ve denetlemekle geçirdi. Ruhsal bakımın sağlık tesislerinde profesyonelleştirilmesi vizyonu, şu anda ülkedeki birçok bölgede çalışan 23 sertifikalı ruhsal bakım uzmanının varlığı ve eğitim sürecinde olan birkaç kişinin olmasıyla somutlaştı. Asekoff, eğitimin kapsamlı olduğunu vurgulayarak, klinik denetim, bireysel ve grup denetimi ve eğitimcilerin kendi üzerinde yaptığı ruhsal değerlendirmeleri içerdiğini belirtti.

Programın başlangıçta Yahudiler için tasarlanmasına rağmen, Asekoff çok dinli ruhsal ve pastoral bakım sağlamanın önemini vurguladı. Gayretlerin Yahudi olmayanlara ulaşma yönlü olduğunu ancak şu ana kadar profesyonel eğitime katılan Yahudi olmayan birinin olmadığını ifade etti. Ancak eğitilen bireylerin, Yahudi topluluğunun ötesinde de etki yarattığı örneklerle desteklendi, örneğin Haifa'daki Rambam Hastanesi'nde hastaların yarısının Yahudi olmadığı belirtildi. Din adamlarının insanların hayatındaki kritik anları daha yönetilebilir kılma rolünü vurgulayarak, bu alandaki rolünün önemini belirtti.³⁵

İsrail, farklı dinler ve toplumların bir arada yaşadığı topraklardır. Hâkim din olan Yahudiliğin nüfusu %75 tir. Geriye kalan %21 Arap (Müslüman ve Hıristiyan) %4 ise diğer olarak tanımlanıyor. Yahudiler kendi içinde de farklı demografik yapıya sahiptir. %46 lık bir oran kendini laik, %32 geleneksel, %15 i modern Ortodoks olarak tanımlıyor.³⁶ Bu farklılıklar arasındaki kutuplaşma ve gerginlikler manevi bakım sağlayıcılar için din adamı olmayan bir modelin geliştirilmesine sebep olmuştur.

³⁴ “National Association of Jewish Chaplains”, *JConnect* <https://www.jconnect.org/department/national-association-of-jewish-chaplains/> (Erişim 08 Aralık 2023).

³⁵ “Chaplaincy program bears fruit in Israel” <https://njjewishnews.timesofisrael.com/chaplaincy-program-bears-fruit-in-israel/> (Erişim 08 Aralık 2023).

³⁶ Jewish Virtual Library: Vital statistics: Latest population statistics for Israel. Accessed on line on August 18, 2014 at http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Society_&_Culture/newpop.html

İsrail'de manevi danışmanlık, genellikle dinî ve kültürel çeşitliliğin etkisi altında, farklı dini inançlara ve topluluklara hitap eden çeşitli uygulamalar içerir. İsrail'de yaygın olarak görülen bazı manevi danışmanlık uygulamaları şu şekilde sınıflandırabiliriz:

2.1.1. Dini Liderler ve Rahipler:

İsrail, büyük bir dini çeşitliliğe sahip bir ülke olduğu için Yahudi, Hristiyan ve Müslüman topluluklar içinde dini liderler ve rahipler bulunmaktadır. Bu liderler, cemaat üyelerine manevi rehberlik ve destek sağlarlar. İsrail'de manevi danışmanlık genellikle dini liderler ve rabbaniler tarafından sağlanır. Synagogue (sinagog) ve yeshiva (dini okul) toplulukları, bireylere dini öğüt, ahlaki rehberlik ve manevi destek sunarlar. Bu liderler, evlilik danışmanlığı, aile sorunları, yas süreçleri ve genel ruhsal rehberlik gibi konularda yardımcı olabilirler.

2.1.2. Yas ve Travma Danışmanlığı:

İsrail, tarihsel ve politik nedenlerle sık sık zorlayıcı zamanlardan geçmiştir. Bu bağlamda, yas ve travma danışmanlığı büyük bir önem taşır. İsrail'de manevi danışmanlar, bireylerin yaşadıkları travmalarla başa çıkmalarına yardımcı olabilir ve topluluklarına destek sağlayabilirler. Bu nedenle, manevi danışmanlar sıklıkla bu tür durumlarla başa çıkmak, travma sonrası stres bozukluğu ve kayıplarla baş etmek isteyenlere destek sağlar.

2.1.3. Aile ve Evlilik Danışmanlığı:

Evlilik ve aile sorunlarıyla başa çıkmak için manevi danışmanlık hizmetleri oldukça yaygındır. Evlilik danışmanları ve aile terapistleri, çiftlere ve ailelere dini bir perspektiften rehberlik ederek sorunlarını çözmelerine yardımcı olurlar.

2.1.4. Hastanelerde Manevi Destek:

İsrail'deki hastaneler, hasta ziyaretleri, dua hizmetleri ve genel manevi destek hizmetleri sunan manevi danışmanlar istihdam ederler. Bu profesyoneller, hastalar ve aileleriyle duygusal destek ve ruhsal rehberlik sağlarlar.

2.1.5. Toplumsal Yardım Projeleri:

İsrail'de manevi danışmanlar, toplumsal yardım projelerinde de aktif olabilirler. Örneğin, yoksullukla mücadele, evsizlikle başa çıkma ve dezavantajlı gruplara destek sağlama gibi konularda manevi danışmanlık hizmetleri sunulabilir.

İsrail'de manevi danışmanlık uygulamaları, geniş bir dini ve kültürel yelpazede farklılık gösterir ve bireylerin ihtiyaçlarına yönelik çeşitli hizmetler sunar. Bu hizmetler, dini inançlarına uygun bir şekilde manevi destek arayan bireyler için önemli bir kaynaktır.

Mitzvahlar, bireylere hayatlarında rehberlik eder ve onlara etik değerler ve dini öğretilerle uyum içinde yaşama kılavuzluğu sunar. Manevi danışmanlar, bireylerin bu mitzvahları anlamalarına ve yaşamlarına entegre etmelerine yardımcı olurlar. Mitzvahlar, onlar için Yahudi yaşamının temelini oluşturan Tanrı'nın emirleridir. Bu uygulamalar, bireylerin, toplulukların ve Yahudi topluluğunun genelinde manevi bir çerçeve sağlar.

Mitzvahlar, topluluklar arasında dayanışma ve sorumluluk duygusunu güçlendirir. Manevi danışmanlar, topluluk içinde bu mitzvahların yaşanmasına destek olur ve bireyleri toplumsal sorumluluklarını anlamalarında rehberlik ederler.

Yahudilikteki bu uygulamalardan bazıları, kişisel zorluklarla başa çıkma süreçlerini destekler. Örneğin, Bikkur Cholim (Hasta Ziyareti) ve Nichum Aveilim (Yas Taziyeleleri) mitzvahları, acı ve zorluk içinde olan bireylere duygusal destek sağlar. Manevi danışmanlar, bu mitzvahların yaşanmasında bireylere rehberlik ederek ruhsal iyileşmeye katkıda bulunurlar.

Sonuç olarak, Yahudi mitzvahları manevi danışmanlık için önemli bir kaynaktır. Bu mitzvahlar, bireylerin ruhsal gelişimine rehberlik eder, topluluk bağlarını güçlendirir ve yaşamlarına anlam katar. Manevi danışmanlar, bireylerin bu mitzvahları anlamalarına yardımcı olarak, ruhsal ve duygusal destek sunar.

2.2. Yahudilikte Manevi Danışmanlık

Yahudilikte manevi danışmanlık, sadece dini bir inanç sistemini değil, aynı zamanda bireyin ruhsal gelişimiyle ilgili derin öğretileri içeren kapsamlı bir yaşam felsefesini temsil

eden bir süreçtir. Bu bağlamda, Yahudilikte manevi danışmanlık yaşamın zorluklarına anlamlı bir şekilde yaklaşmalarına yardımcı olma amacını taşır.

Yahudi manevi danışmanlık genellikle dini bilgi ve deneyim sahibi profesyoneller tarafından yürütülür. Tevrat, Talmud ve diğer kutsal metinler, danışmanların rehberlik süreçlerinde kullanılan temel kaynaklardır. Bu metinler, bireyin yaşamındaki sorunları anlama, ahlaki değerleri güçlendirme ve yaşamın anlamını bulma konularında rehberlik etmek için kullanılır.

Manevi danışmanlar, bireylerin yaşadıkları zorluklarla başa çıkmalarında ve ruhsal sağlıklarını güçlendirmelerinde bir dizi yöntemi uygularlar. Dua ve meditasyon gibi dini uygulamalar, bireyin içsel huzurunu bulmasına ve Tanrı'ya olan bağlantısını güçlendirmesine yardımcı olabilir. Ayrıca, Yahudi ritüellerine ve geleneklerine bağlılık, bireylerin kimliklerini güçlendirme ve yaşamlarına anlam katma noktasında önemli bir rol oynar.

Manevi danışmanlık, aynı zamanda etik değerlere dayalı bir rehberlik sunar. Bu, bireyin doğru ve adil kararlar almasına yardımcı olurken, ahlaki değerlerle uyum içinde bir yaşam sürmesine katkıda bulunur. Empati, danışmanın bireyin duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarını anlamasını sağlar, bu da etkili bir danışmanlık sürecini destekler.

Yahudi manevi danışmanlık, özellikle aile içi ilişkiler, yas süreçleri, kişisel krizler ve yaşamın dönemeçleriyle başa çıkma konularında bireyleri desteklemektedir. Bu süreç, bireylerin Yahudi kimliklerini derinleştirmelerine, yaşamlarına anlam katmalarına ve ruhsal gelişimlerine katkıda bulunmalarına yardımcı olur.

Sonuç olarak, Yahudilikte manevi danışmanlık, bireylerin dini inançlarını güçlendirmeye ve yaşamlarındaki zorluklara daha sağlam bir temelde yaklaşmalarına yardımcı olan önemli bir destek sistemidir. Bu süreç, bireylerin ruhsal gelişimlerine katkıda bulunarak, Yahudi topluluğunun güçlenmesine ve bireylerin yaşamlarında anlam ve amaç bulmalarına hizmet eder.

Yaptığımız araştırmalarda Avrupa'da, Amerika'da ve İsrail'de çeşitli merkezlerde aldıkları eğitim ve sertifikalarla manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunan pek çok haham olduğunu görmekteyiz. Bu kişiler ofisler ve merkezler açarak belirli bir ücret

karşılığında bu hizmeti vermektedirler. Ayrıca çevrimiçi danışmanlık da mevcuttur. Telefon görüşmeleriyle uzaktan da manevi danışmanlık hizmeti sunmaktadırlar.

Amerika'nın Portland eyaletinde İbrani Birliği Koleji- Yahudi Din Enstitüsü tarafından atanmış Haham Barry Cohen Yahudi cemaati için verdiği manevi danışmanlık faaliyetlerini şu şekilde listelemiştir:

“- Hastaneler, bakımevleri, bakımevleri, bağımsız yaşam tesisleri, cenaze evleri ve cezaevleri ile yakın çalışma ilişkileri kurar.

- Diğer toplumsal programlarla iş birliği içinde yas, bakıcı desteği ve kronik hastalıkla yaşayan kişiler için gruplar geliştirir.

-Toplumdaki herhangi bir bağlantısı olmayan Yahudileri, manevi bakım talep ettiklerinde veya önemli bir kayıp yaşadıklarında ziyaret eder.

-Bağlı olmayanlar için yaşam döngüsü etkinliklerinde görev alır. Anında yas desteği sağlar ve yaşlıyı takip eder.

- Yahudi hastaların manevi ve dini ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak için yerel hastane personeliyle yakın iş birliği içinde çalışır. Uygun olduğu takdirde Yahudi tıp etiği konusunda danışmanlık sağlar.

- Hastanelerde ve diğer kurumlarda dua kitapları, Pesah, Hannukiot vb. için matsa gibi gerekli ritüel eşyaların bulundurulmasını sağlar.

- Toplumsal kurumlarla yakın çalışma ilişkileri kurar.

- Bireyleri ve aileleri, sinagoglar da dahil olmak üzere toplumsal kurumlara üye olmaya ve organize Yahudi cemaatine katılmaya teşvik eder.

-Bir Yahudi Cemaati Papazıyla etkileşime ihtiyaç duyulduğunda, islahatlarında hapsedilen bağlantısız Yahudilere pastoral ziyaretler sağlar.”³⁷

³⁷ “Topluluk Papazı | Büyük Portland Yahudi Federasyonu” (Erişim 08 Aralık 2023).

2.3. Yahudilikte Pratik Uygulamalar

Yahudi hukuku, dini hükümleri, etik kuralları ve geleneksel değerleri içeren zengin bir mirasa sahiptir. Bu çerçeve içinde, manevi danışmanlık, bireylerin dini ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak, toplulukları bir araya getirmek ve yaşamda zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olmak amacıyla önemli bir rol oynamaktadır.

Halakha (yahudi hukuku), bireylerin günlük yaşamlarını düzenlemenin ötesinde, manevi rehberlik sunan temel prensiplere sahiptir. Manevi danışmanlar, Halakha'nın bu prensiplerini kullanarak bireylere etik değerler, sorumluluklar ve ruhsal gelişim konularında rehberlik edebilirler. Özellikle, Torah ve Talmud'da yer alan etik kurallar, manevi danışmanlık süreçlerinde rehberlik sağlamak için temel bir kaynaktır.

Halakha, ev içi barışın (Shalom Bayit) önemine vurgu yapar. Manevi danışmanlar, evliliklerde ve aile içinde sağlıklı ilişkilerin sürdürülmesine yardımcı olabilirler. Halakha'nın bu alanla ilgili prensipleri, bireylere aile hayatlarında nasıl adil, sevgi dolu ve saygılı bir tutum benimsemeleri konusunda rehberlik sunabilir. Hasta ziyareti (Bikur Cholim) ve yas taziyeleri (Nichum Aveilim) gibi mitzvahlar aracılığıyla duygusal destek ve dayanışma sağlar. Manevi danışmanlar, bu mitzvahların içsel anlamını açıklamada ve bireylerin bu süreçlerle başa çıkmalarına yardımcı olmada önemli bir rol oynar.

Yahudi hukukunda manevi danışmanlık, Halakha'nın temel prensipleri çerçevesinde bireylere destek ve rehberlik sunmanın bir aracıdır. Bu süreç, bireylerin ruhsal gelişimine katkıda bulunurken, Halakha'nın etik ve hukuki değerlerini yaşam tarzlarına entegre etmelerine yardımcı olabilir. Manevi danışmanlar, bu çerçeve içinde bireylerin yaşamlarına anlam katan rehberler olarak faaliyet gösterirler.

2.3.1. Bikkur Holim

Bireye yönelik bakım, yalnızca fiziksel yardımlarla sınırlı değildir; bu bağlamda Yahudi geleneği, bikkur holim- hastayı ziyaret etme görevini öne çıkarır. Yahudi kaynakları, ziyaretçilerin hastayla aynı düzeyde oturmasını, hastanın hastalık hakkında konuşmasına izin verilmesini, bir vasiyetin hazırlandığından emin olunmasını, hastayla ortak konuları (siyaset, spor vb.) tartışmasını ve hastayla birlikte dua etmelerini ve hastası için dua etmelerini önerir. Yahudi geleneği, bizi sadece iyileştirmenin ötesinde, aynı

zamanda Tevrat'ın "Komşunu kendin gibi sev"³⁸ emrini yerine getirmek amacıyla bakım sağlamaya da zorunlu kılar.³⁹

Dünyanın pek çok yerinde farklı ülkelerde bikkur holim organizasyonu bulunmaktadır. Bu kurumlar hasta ve aileleri için hizmet vermektedirler. Bu hizmetler arasında doktor yönlendirmeleri, tedavi masraflarını karşılamaya yardım, ücretsiz tıbbi ekipman kredisi, ziyaret, bikkur holim evi ve oturma odası yer almaktadır.⁴⁰

İbn Meymun'a göre Levililer 19:18 de geçen "komşunu kendin gibi sev" emrinde şu prensipler örtük olarak bulunur: hasta ziyareti yapmak, yas tutanları ziyaret etmek, gelinin çeyizi için yardım etmek, giden misafiri uğurlamak, ölen için son görevleri yerine getirmek, tabut taşımak, yas tutmak, mezar kazmak, gelinle damadı sevindirmek ve düğün için ihtiyaçlarını gidermek Yahudilerin birbirlerine karşı manevi sorumlulukları arasındadır.⁴¹

R. Moses ben Nahman Nahmanides tarafından yazılan Torat Ha-Adam adlı eser orta çağ ve sonrasında klasik bir hastalık ve ölüm ele alımı olarak Yahudi hukuku ve düşüncesinde kabul gördü.⁴² Nahmanides eserinde ateşli ya da başka bir hastalık çeken kişileri doğrudan ziyaret edemiyorsak evinin dış odasında ziyaret etmeniz gerektiğini söyler. Onun sıkıntısını dinlenmeli ve hasta için merhamet dilenmeli. Hastaya sağlanan fiziksel ve tıbbi yardımların yanında bir de 'nahat ruah' elde edeceğini belirtir. 'Nahat ruah' ifadesi İbranice bir kelimedir ve 'ruhun zevki', 'ruhsal memnuniyet' anlamlarına gelir. Bu terim, hastanın ziyaretçilerinin ilgisi ve duygusal desteğinden kaynaklanan psikolojik bir memnuniyeti ifade eder. Nahat ruah, bikkur holim pratiği esnasında hasta ile kurulan manevi bağın ve duygusal etkileşimin bir yansıması olarak öne çıkar. Bikkur holimin amacı hastaların acılarını, yalnızlıklarını ve gönül yaralarını paylaşmak ve hafifletebilmektir.

³⁸ Levitikus 19: 18

³⁹ Elliot N Dorff, "End-of-life: Jewish perspectives", *The Lancet* 366/9488, 862-865.

⁴⁰ "L.A.'s Latino Mayor Welcomed as One of the Tribe", *The Forward*.

⁴¹ Charles Sheer, "Bikkur Holim : The Origins of Jewish Pastoral Care", *Journal of health care chaplaincy* 15, 99-113.

⁴² Torat ha-Adam: al divrat bene adam u-vet mo'ed le-khol hai, 2010. Akt. Sheer, "Bikkur Holim : The Origins of Jewish Pastoral Care".

Bikkur holimin kaynağı olarak Yaratılış 18:1 gösterilir. Hahamlar 18:1'in hemen ardından Hz. İbrahim'in sünnetinin anlatılmasını bağdaştırarak, 'Tanrı'nın İbrahim'e görünmesini sünnet nedeniyle durumu hakkında bilgi almak için' şeklinde yorumlayıp bikkur holimin Yaratıcının girişimi olduğunu söylerler. Talmud' da şu ifade yer alır: 'O hastaları ziyaret ettiği gibi, siz de hastaları ziyaret edeceksiniz...' ⁴³

Kim hastayı ziyaret ederse onun ödülü nedir? Gemara bu soruyu merak ediyor: Ödülü ne? O, Cehennem 'in yargısından kurtuldu. Daha ziyade soru şu: Onun bu dünyadaki ödülü nedir? Onun ödülü, yazıldığı gibidir: "Rab onu koruyacak ve yaşatacak, ona ülkede mutlu denilecek". ⁴⁴

Haham Isaac N. TRAININ tarafından 1986 yılında kurulan Bikur Cholim Koordinasyon Konseyi' nin resmi internet sayfasında bikkur holim ziyaretçilerinin ne tür yardımlar yapabilecekleri şu şekilde sıralanmıştır:

1. Hastanedeki/bakımevindeki bir hastayı ziyaret edin veya eve giden kişiyi ziyaret edin.
2. Shabbos'tan önce eve giden bir son sınıf öğrencisi ara.
3. Yeni bebeği olan bir aileye yiyecek götürün.
4. Birini doktor randevusuna götürün.
5. Ebeveyni hastaneye kaldırılan bir çocuğa ödevlerinde yardımcı olun.
6. Birlikte veya hastalar adına mezmurlar söyleyin.
7. Birinin arabasını benzinle doldurmak için alın.
8. Yiyecek dağıtan yerlerden hediye çekleri getirin, böylece bir aile kendi yemek seçimlerini yapabilir ve başkalarının kendileri için ne pişirdiğine bağımlı hissetmeyebilir.
9. Mağazaya vardığınızda arayın ve "Buradayım. Sizin için ne alabilirim?"

⁴³ <https://web.archive.org/web/20090213100702/http://bikurcholimcc.org/whatisbc.html>

⁴⁴ Mezmur 41:3

10. Yemek yapmak, şarkı söylemek veya yazmak gibi hobilerinizi paylaşın.
11. Gülümsemek.
12. Dinlemek.

Bikkur Holim'in temel amacı, insanlar arasında sevgi, empati ve dayanışma duygularını güçlendirmektir. Bu görev, sadece hastaların fiziksel ihtiyaçlarına odaklanmakla kalmaz, aynı zamanda duygusal ve manevi ihtiyaçlarına da hitap eder. Bikkur Holim'in amacı, topluluk üyelerinin birbirlerine yardım etmelerini ve birlikte dayanışma içinde olmalarını teşvik etmektir.

Bikkur Holim'in temel prensipleri şunlardır:

1. **Ziyaret ve İnsani İlişkiler:** Bireylerin fiziksel sağlığıyla ilgili zorluklar yaşadığında, topluluk üyelerinin bu kişiyi ziyaret ederek ona moral destek olmalarını içerir. Ziyaret eden kişi, hasta olanın duygusal ihtiyaçlarına da odaklanarak onunla samimi bir bağ kurar.
2. **Moral ve Dua:** Bikkur Holim sırasında, ziyaret eden kişi genellikle hasta için dua eder. Bu dua, kişinin şifa bulması, güç bulması ve içsel huzur bulması gibi temaları içerebilir. Dua hem hastanın hem de ziyaretçinin manevi güç bulmasına hizmet eder.
3. **Temel İhtiyaçları Karşılama:** Bikkur Holim, hastanın temel ihtiyaçlarını karşılamayı da içerir. Bu, yemek getirmek, alışveriş yapmak veya ev işlerine yardımcı olmak gibi günlük yaşam aktivitelerine destek sağlamayı içerir.
4. **Topluluk Dayanışması:** Bikkur Holim, bir topluluk içinde dayanışma ve yardımlaşma kültürünü güçlendirir. Topluluk üyeleri, birbirlerine destek olmanın ve zor durumda olanlara yardım etmenin önemini anlarlar.
5. **Ruhsal ve Toplumsal Güç:** Bu uygulama hem hasta olan kişinin hem de ziyaret edenin ruhsal ve toplumsal gücünü artırır. Hastalar, kendilerini topluluğun bir parçası olarak hissederler ve bu, iyileşme süreçlerini olumlu yönde etkileyebilir.

Özetle Bikkur Holim, Yahudi topluluklarında sevgi, saygı ve yardımlaşma değerlerini güçlendiren bir geleneğin bir parçasıdır.

2.3.2. Gemilut Hasadim

Yahudi Sanal Kütüphanesi (Jewish Virtual Library), gemilut hasadimi, tüm Yahudi sosyal erdemlerin en kapsamlısı ve temeli olup kişinin hem cinslerine karşı anlayışlı davranma görevlilerinin tamamı şeklinde tanımlar.

Talmud, gemilut hasadim'in üç farklı nedenden dolayı tzedakah'tan (hayırseverlik) daha önemli olduğunu öğretir: hayırseverlik yalnızca fakirlere verilebilir, gemilut hasadim ise zengin ve fakirlere verilebilir; sadaka yalnızca yaşayanlara verilebilir, gemilut hasadim ise yaşayanlara veya ölümlere verilebilir (cenaze törenine katılarak); sadaka sadece parayla, gemilut hasadim ise parayla veya yardımla verilebilir.⁴⁵

Gemilut hasadim çerçevesinde değerlendirilen eylemler şöyle sıralanabilir:

1. Misafirperverlik,
2. Hasta ziyareti,
3. Mali konularda ihtiyacı olana yardım etmek,
4. Cenaze düzenleme,
5. Yas tutanlara teselli,
6. Yardım kuruluşlarına bağışta bulunmak,
7. Kan bağışı.

Yahudi toplulukları genellikle zayıf olan üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayıp destek olmakla övünürler. Yüzyıllardır gruplar halinde gemilut hasadim kategorisine giren mitzvahlar ve sevgi dolu eylemler yapan örgütler kurmuşlardır. Farklı ülkelerde, kıtalarda ve toplumlarda yaşayan Yahudiler yaşadıkları yerlerde kendilerine ev sahipliği yapan bu toplumlar için Yahudiler arasındaki bu yardımlaşma geleneğini genişletmiş ve Yahudi olmayanları da dahil etmiştir.⁴⁶

⁴⁵ "Gemilut Hasadim" (Erişim 18 Kasım 2023).

Mitzvah: İbranice'de "emirler" veya "buyruklar" anlamına gelir. Yahudi dini geleneğinde, mitzvot, Tanah'ta (Yahudi Kutsal Kitabı) bulunan Tanrı'nın emirlerini ifade eder.

⁴⁶ <https://www.myjewishlearning.com/article/gemilut-hasadim-101/>

Gemilut hasadim terimini kısaltılmışı olan gemachlar vardır. "Gemach", Yahudi topluluklarında yardımlaşma ve dayanışma amacıyla kurulmuş gönüllü yardım kuruluşlarını ifade eder. Bu kuruluşlar genellikle mali yardım, eşya temini veya diğer kaynakları topluluktaki ihtiyaç sahiplerine destek sağlarlar. Bu geleneğin ortaya çıkma sebebinin Yahudi geleneğine göre Şabat gününde bir şey alıp satmanın yasak olmasıdır. Bu yasağı delmemek için insanlar birbirlerine bir şeyler ödünç vermeye başlamışlardır. Sonrasında bu uygulama yaygınlaşmış ve gelenek haline gelmiştir.

Gemach'lar, "Gemilut Hasadim" ilişkisi nedeniyle, sevgi dolu iyiliklerle ilgili çalışmalara başlıyor. Bu kuruluşlar, topluluktaki bireyler arasında dayanışma ve yardımlaşma kültürünü teşvik eder. Özellikle daha zayıf veya ihtiyaç sahibi üyelerine yönelik geçici veya kronik kapasiteyi karşılamak üzere faaliyet gösterirler.

Örnek olarak, bir Gemach giysi, gıda veya finansal destek sağlayabilir. Bu kuruluşlar genellikle kendi kaynaklarıyla çalışır ve topluluktaki insanların kendi aralarında yardımlaşmasını sağlar. Birbirlerine faizsiz kredi verdikleri gemach topluluğu, evlenenler için yardım yapan ve engelli doğan çocuklara yardım yapan gemach toplulukları vardır.

Yahudiler'in gemilut hasadim eylemlerini yapmak için motivasyonlarının bir diğer sebebi de Talmud' da geçen bir ifadedir. Buna göre hizmetin ödülü gelecek dünyada değil, bu dünyadadır.⁴⁷ Eylemlerin karşılığında menfaat anlayışını içeren bir ilişkide söz konusudur. Ancak netice de amaç ne olursa olsun eylem gerçekleştirilip yardım sağlandığı için bu önemli değildir. Yine Kitab-ı Mukaddes' te "Aranızda hiçbir yoksul olmayacak."⁴⁸ ifadesi de Yahudilerin birbirlerine yardım etmelerinin temelini oluşturan Tanrı'nın emirdir.

Yahudi toplulukları, tarih boyunca kendi içlerindeki zayıflara destek sağlama konusunda güçlü bir geleneğe sahiptir. Bu geleneğin temeli, Talmud ve diğer kutsal metinlerde vurgulanan dayanışma ve yardımlaşma ilkelerine dayanmaktadır. Yahudi kültürü, bireyler arasında yardımlaşmanın ve sosyal sorumluluğun önemini vurgular.

⁴⁷ Bavli Talmud, Şabat 127a.

⁴⁸ Yasa'nın Tekrarı 15:4-5

Bu sosyal yardımlaşma, maddi destekten, gıda yardımına, konut sağlamaktan, eğitim olanakları sunulmasına kadar geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedir. Topluluklar, geleneksel olarak "tzedakah" (sadaka) ilkesi gereği, adil bir şekilde yardım etme sorumluluğuna büyük bir ağırlık verirler. Ancak, sadece maddi yardım değil, aynı zamanda manevi destekle birleştirilmiş bir yardım anlayışını içerir.

Yahudi toplulukları, bireyleri ve toplulukları, hayırseverlere katılmaya ve sosyal hizmet sistemlerine destek uygulamalarını teşvik eder. Bu şekilde, Yahudi toplulukları, kendi içlerindeki zayıflara bakabilme becerisi ve sosyal sorumluluklarına olan bağlılıklarıyla tanınır. Gemilut Hasadim, güçlü bağların kurulmasını, empatinin gelişmesini ve toplumun genel kalkınmasına katkıda bulunulmasını hedefler.

2.3.3. Nichum Aveilim

Yaşamımız boyunca, sevinçli zamanlarla birlikte zorlu zamanlar da geçiririz. Özellikle sevdiklerin kaybı söz konusu olduğunda, bu acıyı paylaşmak ve destek sağlamak çok önemlidir. Yahudi geleneğinde, bu destek ve teselli görevini yerine getirmeyi sağlayan önemli bir uygulama vardır: "Nichum Aveilim".

"Nichum Aveilim" terimi, yas tutanları teselli etmek anlamına gelir. Nichum Aveilim, Yahudi yas sürecinde, yas tutanlara yardımcı olan bir gelenektir. Bu hizmet, ailelere, arkadaşlara ve üyelere, kayıplarıyla başa çıkmaları ve bu zorlu süreci atlatalmaları için gerekli destek sağlamayı amaçlayan bir mitzvahtır. Bu uygulama hem manevi destek hem de pratik yardımı içerir. Ziyaretler, dua etmek, anma törenlerine katılmak ve aileye günlük işlerinde yardım etmek bu gelenekteki uygulamalar arasındadır. Nichum Aveilim, kişinin kendini yalnız hissetmemesini sağlar ve topluluk bağlarını güçlendirir. Bu uygulama, yalnızca süreç içindeki bireyleri değil, aynı zamanda toplumun genelini de kapsar. Bu sayede herkesin bir araya gelmesi sağlanmış olur ve zor zamanlarda birlikte güçlenirler.

Yas tutanları teselli yaygın olarak görülür ve Yahudi geleneğinde "şiva" dönemi olarak bilinen yedi günlük yas süreci başlamış olur. "Şiva evi" olarak sunulan yer, yas tutanların evidir ve bu süre boyunca yerleşik aile, dostlar ve komşular burayı ziyaret ederler. Ziyaretçiler için bu ziyaretleri yapanlar, yas tutanlara destek olup acıyı dağıtırlar. Bu ziyaretler genellikle basit sosyal ziyaretler değil, aynı zamanda duygusal bir destek ve

dayanışma gösterisinin bir parçasıdır. Şiva dönemi boyunca aile, ölen kişinin evinde yas tutar. Bu süreçte bazı belirli uygulamalar ve adımlar adımları:

1. **Evde Kalma:** Aile genellikle yedi gün boyunca evde kalır. Yakın arkadaşlar, aile üyeleri ve topluluktan diğer kişiler, aileyi ziyaret eder ve başsağlığı diler.
2. **Yaslı Koltuğu (Avelut Koltuğu):** Evde belirli bir yerde, genellikle ölen kişinin anısına ayrılmış bir koltuk bulunur. Bu koltuk, yaşama sürecini sembolize eder.
3. **Torah Okuma:** Yas dönemi boyunca, aile üyeleri genellikle birlikte Torah okur. Bu, manevi desteğin sağlanmasının ve ölen kişinin anısının ödüllendirilmesinin bir parçasıdır.
4. **Kapanış Yemeği (Seudat Havra'a):** Şiva döneminin sonunda, aile genellikle bir devam yemeği düzenler. Bu yemek, yönetime borçluluk ve desteklerinden dolayı minnettarlık göstermenin bir yolu olabilir.
5. **Dualar ve Anma:** Şiva dönemi boyunca, dua ve anma ritüelleri devam eder. Bu, ölen kişinin anısının yaşatılması ve aileye manevi destek sağlanmasının bir parçasıdır.

İbn Meymun yas tutanları teselli edenlerin, ayrıca “arkadaşlarını kendin gibi seveceksin” mitzvasını da gerçekleştirdiklerini söyler.⁴⁹ yas tutanlara destek olmak ahlaki bir davranış erdemli bir eylemdir. Ancak yas tutanların insanlara bu ayrıcalığı tanınması, haber vermesi ve destek olmalarına izin vermesi de bir sorumluluktur. Çünkü bu sayede onların nihum aveilim mitzvasını yerine getirmelerine yardım etmiş olunur.

Ve Eyüp'ün üç dostu, Temanlı Elifaz, Şuahlı Bildad, Naamalı Tsofar onun başına gelen bütün bu kötülüğü işitince, her biri kendi yerinden kalkıp geldiler ve onunla acınmak ve onu teselli etmek için gitmek üzere birbirleriyle sözleştiler. Ve uzaktan gözlerini kaldırdılar ve onu tanımadılar ve seslerini yükseltip ağladılar ve her biri kaftanını yırttı ve göklere doğru başları üzerine toprak saçtılar. Ve derdi çok büyük olduğunu gördükleri için

⁴⁹ Shmuly Yanklowitz, *Pearls of Jewish Wisdom on Living with Kindness* (Wipf and Stock Publishers, 2023).

yedi gün ve yedi gece onunla yere oturdular ve ona kimse söz söylemedi.⁵⁰ ayetinde de ifade edildiği gibi sevdiklerini kaybeden yakınlarımızın yas sürecinde yanında olmalı, onlara destek olmalıyız.

Yahudi geleneğinde her ne kadar yas tutmak, acıyı yaşamak vefat eden kişiyle vedalaşmak önemliyse de bu sürecin kişiyi zayıflatmak yerine güçlendirmesi beklenir. Kişi için yaşanan bu kayıp onun manevi olgunluğa erişmesi için bir fırsattır.

Tevrat da Musa'nın ölümüyle ilgili şöyle bir ifade vardır: "Ve İsrailoğulları Moab bozkırlarında Musa'ya otuz gün boyunca yas tuttular." Tesniye 34:8 Talmud'da da şöyle der: "Ve Rab ona Mamre meşelerinin yanında görüldü; sen de hastaları ziyaret et. Kutsal Olan, kutsanmış, yas tutanları teselli etti; çünkü şöyle yazılmıştır: Ve öyle oldu ki, İbrahim'in ölümünden sonra, Tanrı, oğlu İshak'ı kutsadı; sen de yas tutanları teselli et. Kutsal Olan, kutsansın, ölüleri gömdü; çünkü şöyle yazılmıştır: Ve O, onu vadiye gömdü; sen de ölüleri göm."⁵¹

Yas sürecinde yas tutan kişi susturulmaz ya da engellenmez. Acısını yaşanmasına izin verilir. Bu, acısını yaşayan kişiye karşı gösterilen nezaket, vefat eden kişiye karşı gösterilen saygıdır. Babil Talmud'unda hahamlar şöyle der: "Kayıpları için değil, yas tutanlar için ağlayın, çünkü (geçmiş olanlar) sonsuz huzura kavuştular ama biz (yas tutanlar) geride kaldı."⁵²

Yas tutanlar için sevdiklerinin kaybı dayanılmaz olabilir. Bu yüzden duygusal desteğe ihtiyaç duyabilirler. Ölüm gerçekleşikten sonra nihum aveilimin resmi süreci başlar. Vefat eden kişi defnedilir. Sonra yas tutanlar mezarlıktan ilk önce ayrılırlar ve diğerleri onlara şu geleneksel sözleri söyler: "Tanrı sizi Siyon ve Kudüs'teki tüm yas tutanlar arasında teselli etsin." (*Ha'makom yena hem etkhem betokh she'ar avelei Tziyon vi'Yerushalayim*). Sonra eve gelinir ve se'udat havra'ah (teselli yemeği) yemeğini yerler. Bu yemek yasta olanlara destek amacıyla komşuları, akrabaları ya da yakınları

⁵⁰ Eyüb 2:11-12-13.

⁵¹ "Babylonian Talmud: Sotah 14", https://halakhah.com/sotah/sotah_14.html#14a_8..

⁵² "Moed Katan 25b:3" (Erişim 28 Kasım 2023). [https://www.sefaria.org/Moed_Katan.25b.3?ven=Talmud_Bavli._German_trans._by_Lazarus_Goldschmidt,_1929_\[de\]&lang=bi](https://www.sefaria.org/Moed_Katan.25b.3?ven=Talmud_Bavli._German_trans._by_Lazarus_Goldschmidt,_1929_[de]&lang=bi).

tarafından hazırlanır ve yasta olan kişiyle birlikte yenerek yalnız yemek yemesi engellenir.⁵³

Sonuç olarak, Nichum Aveilim, süreç boyunca insanlar için kapsamlı bir destek sistemidir. Bu gelenek, Yahudiler arasındaki dayanışmayı güçlendirir hem duygusal hem de pratik yardımların sağlanmasına ve acılarını paylaşmalarına olanak sağlar.

2.3.4. Haknasat Orchim

Yahudi misafirperverliğinin dayanaklarından birisi Hz. İbrahim'in çok misafirperver oluşudur. Çadırı her zaman misafirlere açık olmuş, onları ağırlamış, ziyafetler hazırlamıştır. Öyle ki sünnet olduğu ilk günlerde acı çekiyor iken bile çadırının önünde misafir beklemiş ve o halde bile bunun için uğraşmıştır.

Türk Yahudi topluluğuna yönelik yayın yapan Şalom Gazetesi'nin yazarı Hessi Ennekavi bir yazısından Tora kitabından Hz. İbrahim'in başından geçen bir olayı anlatarak misafirperverliğin ve misafire ikramın kişinin manevi dünyasını etkisini ele almıştır. Buna göre Hz. İbrahim üç yabancı görüp ağırlamak istemiştir. Misafirlerine “Bir somun ekmek alayım ve kalbinizi doyurun” demiştir.⁵⁴ Hz. İbrahim'in burada anlatmak istediği ekmeğin insanın kalbini beslediği, basit bir ikramın bile insanın kalbini kazanabildiği ve yemeğin fiziksel boyutunun yanında manevi boyutunun da olduğudur.⁵⁵

Talmud'un misafirperverlik konusundaki öğretileri, kişinin evinin sürekli olarak yabancılara açık ve misafirperver olması gerektiğini vurgular. Tevrat'ta, İbrahim'in çadırının dört yanını her zaman açık tuttuğu ve misafirlerine kolayca giriş izni verdiği belirtilir. Bu, misafirperverliğin sadece bir eylem değil, aynı zamanda bir yaşam tarzı olarak benimsenmesi gerektiğini öne sürer.

Orta Çağ'da, yoksullar için bir misafirhane (bet haknasat orehim) sağlama geleneği ortaya çıktı. Bu misafirhaneler, ihtiyaç sahiplerine sığınma ve destek sağlamak amacıyla kurulmuş ve daha sonradan "hekdesh" ("kutsal yer") olarak adlandırılmıştır. Bu adım,

⁵³ “Shulchan Arukh, Yoreh De'ah” (Erişim 28 Kasım 2023).
https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh,_Yoreh_De'ah.

⁵⁴ Yaratılış 18:1-5

⁵⁵ “Tora'dan hayat dersleri”, Şalom Gazetesi (Erişim 05 Aralık 2023).

topluluk içinde yardımlaşma ve dayanışma kültürünü güçlendirmek amacını taşır. Yoksullara ve yolculara bu tür bir misafirperverlik, topluluk içinde birlik ve dayanışma duygusunu güçlendirmeye yönelik önemli bir adımdır.⁵⁶

Fısıh Bayramı'nda Seder'de, aç ve muhtaçlara davetiye gönderilmesinin temel nedeni, kişinin kapılarını her zaman açık tutmasıdır. Hagadah'ta şu ifadeler yer alır: “Kimin ihtiyacı varsa gelsin ve yesin.”⁵⁷ Bu ifade, topluluğun dayanışma içinde birleşmesini, ihtiyaç sahiplerine kapıların açılmasını ve birlikte yemek yemenin bir anlam taşıdığını vurgular.

Misafirperverlik birçok kültürde önemli bir değer olarak kabul edilir. Yahudi geleneğinde de misafirperverlik kavramının çok önemli olduğunu görüyoruz. Bu gelenek Yahudilere Hz. İbrahim (Abraham) ve eşi Sare (Sarah)' den kalmıştır. Bu mitzvaha göre iyi bir ev sahibi misafirin ihtiyacını önceden tahmin eder ve her türlü ihtiyacını karşılamaya çalışır. Bu mitzvahta öncelik uzaktan gelen misafirlerdir. Ve yine gelen misafir ayrılırken de dikkat edilmesi gerekenler vardır. Misafire bir yere kadar eşlik edilmeli ve yolculuk için yiyecekler hazırlanmalıdır.⁵⁸ Misafiri karşılayıp ağırlamak kadar uğurlamakta çok önemlidir. Yahudiler misafirlerini kapıya kadar uğurlamakla da kalmaz onları gözden kayboluncaya kadar beklerler.

Bu gelenekle Yahudi topluluğundaki insanlar arasında bağın güçlenmesi ve dayanışmanın sağlanmasıdır. Hachnasat orchim, misafirperverlik aracılığıyla topluluk bir araya gelebilir. Bu yüzden Yahudiler zengin fakir demeden evlerine misafir davet ederler.

Midraş Tehillim'de şöyle denir: "Bir misafirin geldiği gün, onuruna bir buzağı kesilir; ertesi gün bir koyun, üçüncü gün bir kümes hayvanı, dördüncü gün ise kendisine sadece fasulye ikram edilir."⁵⁹ Bu, misafirin ev sahibinin kaynaklarını düşünerek ziyaretini sınırlaması gerektiğini vurgular. Misafirlerin bu kurallara uyması, misafirperver bir evde sıcak bir atmosferin sürdürülmesini sağlar. Misafirler, ev sahiplerinin çabalarına saygı

⁵⁶ “Yahudilikte Misafirperverlik” (Erişim 06 Aralık 2023).

⁵⁷ Ta'anit 20b

⁵⁸ “Hachnasat Orchim: Hospitality - Look who's coming for dinner!” (Erişim 05 Aralık 2023).

⁵⁹ Midraş Tehillim 23:3

göstererek ve ziyaretlerini ölçülü ve düşünceli bir şekilde planlayarak bu misafirperverliğe karşılık vermelidirler. Yahudi geleneğinde önemli bir yer tutan misafirperverliğin, karşılıklı saygı ve anlayış temelinde gerçekleşmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, Yahudilikteki bu misafirperverlik geleneği, tarih boyunca toplulukları bir araya getirme ve birbirine destek olmayı amaçlamıştır. Talmud, Tevrat ve diğer kutsal metinlerdeki bu öğretiler, insanların birbirine açık kapılar bırakarak, dayanışma içinde birleşmelerini vurgular. Bu gelenekle, sadece fiziksel ihtiyaçlar karşılanmakla kalmaz, aynı zamanda topluluk içinde güçlü bağlar oluşturarak manevi zenginlikleri de artırır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1 Yöntem

Çalışmamızda teorik yöntem olarak görsel, işitsel ve yazılı kaynakların incelenmesine ve araştırılmasına başvurulmuş, konuya ilişkin alan yazın taranmıştır. Araştırmamızın yöntemi konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar ve bunların sonuçlarının araştırıldığı literatür taramasıdır.

Bu çalışmanın amacı, Yahudi manevi danışmanlık uygulamalarının, ülkemizde yeni ve gelişmekte olan manevi danışmanlık alanına katkıda bulunmasıdır. Çalışmada, erişilebilir kaynaklarla teorik bir çerçeve oluşturmaya çalışılmıştır. Çalışma, İngilizce, İbranice ve Türkçe kaynakların taranması yoluyla dokümantasyon yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Araştırmamızda Yahudi dininin müntesiplerinin, din adamlarının ve topluluklarının manevi danışmanlık konusunda neler yaptıklarını incelemek istedik. Bu noktada günümüze kadar yapılmış çalışmaları araştırdık. Yurtiçinde ve yurtdışında konuyla ilgili yazılmış yayınlara ulaşmaya çalıştık. Konuyla ilgili ulaşılabilen makaleler, tezler, kitaplar, bildirimler ve elektronik yayınlar tarafımızca ele alınmış ve incelenmiştir Yahudi inancındaki ortak uygulamaları inceleyerek Yahudi inanç sistemi doğrultusundaki danışmanlık süreciyle ilgili bilgi vermeyi amaçlamaktayız.

Yahudi manevi danışmanlık hizmetleri Yahudi geleneğinin merkezinde yer alan değer ve ilkeler rehberliğinde sunulur. Başlıklar altında bu danışmanlık sürecini ele aldık.

4.1.Yahudilikte manevi danışmanlık hizmetleri hangi durumlarda sunulur:

1) Bireysel Sorunlar: Kişisel zorluklar, kaygılar veya yaşamın zorluklarıyla başa çıkmak isteyen bireylere manevi destek sağlanır.

2) Aile İlişkileri: Aile içi sorunlar, iletişim problemleri veya diğer aile odaklı konularda yardım almak isteyenlere danışmanlık yapılır.

3) Ruhani Rehberlik: Dini inançlarına daha derinlemesine odaklanmak, ibadet pratiği geliştirmek veya manevi bir yolda rehberlik almak isteyenlere destek sunulur.

4) Bereavement (Yas Süreci): Kayıp, yas süreci ve ölümle başa çıkmak isteyenlere manevi destek sağlanır.

5) Topluluk İlişkileri: Toplumsal yardım projeleriyle toplumdaki dezavantajlı bireylere danışmanlık sağlanır.

6) Ruhsal Krizler: Ruhsal kriz anlarında, dini inançlara dayalı bir perspektifle destek almak isteyenlere manevi danışmanlık yapılır.

Yahudi manevi liderler, rabbiler ve danışmanlar genellikle bu tür konularda danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunarlar. Manevi danışmanlık, bireylerin yaşamlarındaki birçok farklı yönü kapsayabilir ve bireylerin dini ve ruhsal ihtiyaçlarına yönelik çeşitli konularda destek sunmayı amaçlar.

4.2. Yahudilikte manevi danışmanlık hizmeti kimler tarafından sağlanır:

1) Rabbiler: Yahudi topluluklarında rabbiler, dini liderler olarak görev yaparlar ve manevi rehberlik sağlarlar. Rabbiler, bireylerin dini sorularına yanıt verir, topluluk içinde öğretim yapar ve manevi danışmanlık hizmeti sunarlar.

2) Manevi Danışmanlar: Bazı durumlarda, özellikle büyük Yahudi topluluklarında veya cemaatlerinde, manevi danışmanlar özel olarak atanmış profesyonellerdir. Bunlar genellikle psikologlar, sosyal hizmet uzmanları veya ruhsal danışmanlık konusunda eğitim almış kişiler olabilir.

3) Din Adamları ve Müezzinler: Sinagoglarda görev yapan din adamları ve müezzinler, cemaatin dini ihtiyaçlarına cevap verir ve manevi rehberlik sunarlar. Bu kişiler genellikle ibadet yerlerinde ve topluluk etkinliklerinde bulunurlar.

4) Eğitimciler ve İlahiyat Uzmanları: Yahudi ilahiyat eğitimi almış uzmanlar, eğitim kurumlarında veya dini programlarda çalışarak manevi danışmanlık hizmeti sunabilirler.

5) Hahamlar ve Rabbinik Danışmanlar: Bazı durumlarda, özellikle dini eğitim kurumlarında veya topluluk örgütlerinde, hahamlar veya rabbinik danışmanlar özel manevi danışmanlık hizmeti sunabilirler.

Yahudilikte manevi danışmanlık hizmeti genellikle dini liderler ve uzmanlar tarafından sağlanır. Yahudi manevi liderler, genellikle bireylerin dini sorularına yanıt vermek, yaşam zorluklarıyla başa çıkmak ve ruhsal rehberlik sağlamak üzere eğitim almış profesyonellerdir. Topluluk içindeki bu liderler, bireylerin dini ve manevi ihtiyaçlarına cevap verme görevini üstlenirler.

4.3. Yahudi manevi danışmanlığının temelini oluşturan öğretiler:

1) Tanah (Eski Ahit): Yahudi manevi danışmanlık, Tanah'ta (Eski Ahit) bulunan dini metinlere sıkı sıkıya bağlıdır. Bu metinlerdeki öyküler, öğretiler ve ahlaki prensipler, danışmanların rehberlik ettiği bireylerin yaşamlarına ışık tutar.

2) Talmud ve Midraşlar: Talmud, Yahudi hukuku, etiği ve inançlarına dair derinlemesine bir kaynaktır. Manevi danışmanlar, Talmud'daki hukuki ve etik prensipleri kullanarak bireylere rehberlik ederler. Midraşlar ise Tanah'taki öykülerin derinlemesine yorumlarıdır.

3) Halakha (Yahudi Hukuku): Halakha, Yahudi hukuku ve etiği sistemidir. Manevi danışmanlar, bireylerin yaşamlarını şekillendiren etik kurallar, ritüeller ve davranış standartları konusunda rehberlik yaparlar.

4) Etik Değerler: Yahudi manevi danışmanlık, etik değerlere büyük önem verir. Tora'dan türetilen ahlaki prensipler, bireylerin yaşamlarında doğru kararlar verme ve etik davranma konusunda rehberlik eder.

5) Ruhsal Bağlantı ve Tefila (İbadet): Manevi danışmanlar, bireylerin ruhsal bağlantılarını güçlendirmelerine ve ibadet (tefila) pratiğiyle ruhsal gelişimlerine katkıda bulunmalarına yardımcı olurlar.

6) Chesed (İyilik ve Yardım): Yahudi manevi danışmanlık, Chesed kavramına dayanır, ki bu, iyilik yapma ve yardımlaşma anlamına gelir. Danışmanlar, bireylere topluluklarına, ailelerine ve dünya geneline karşı sorumluluklarını hatırlatarak rehberlik ederler.

Yahudi manevi danışmanlığı, Yahudi öğretilerine ve geleneğine dayanır. Temel olarak, bu danışmanlık hizmeti, Yahudi dini metinlerinde, öğretilerinde ve geleneklerinde bulunan değerlere ve prensiplere dayanmaktadır. Bu öğretiler, yaşamın farklı alanlarındaki zorluklara ve karar verme süreçlerine manevi bir perspektif sunar.

Yahudi manevi danışmanlık alanındaki bilimsel araştırmalar ve faaliyetler, genelde diğer daha geniş manevi danışmanlık araştırmalarıyla kıyaslandığında daha sınırlıdır. Bu

durum, Yahudi manevi danışmanlığının genellikle spesifik bir topluluk içerisinde yer aldığı, bu alanda yapılan çalışmaların genel manevi danışmanlık literatürü içinde daha az bilgiye sahip olduğu gerçeğinden kaynaklanabilir.

Ancak son yıllarda, manevi danışmanlık alanında genel bir artışa paralel olarak, Yahudi manevi danışmanlık alanında da ilgi ve araştırmaların arttığı gözlemlenmektedir. Ancak bu alandaki bilimsel araştırmaların ve faaliyetlerin genişlemesi ve daha etkili hale gelmesi için daha fazla çaba ve kaynak harcanması gerekebilir. Yahudi manevi danışmanlık alanında yapılan çalışmaların, daha kapsamlı bir literatür oluşturmak ve bu alandaki ihtiyaçları daha iyi anlamak adına ilerlemesine yönelik çabalar devam etmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular ve literatür taramasına dayalı olarak sonuçlara tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Bu çalışmada, Yahudilikte manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri incelenmiştir. Çalışmamız Yahudi manevi danışmanlığının önemli bir alan olduğunu ve bu alanda daha derinlemesine anlaşılması gereken pek çok konunun olduğunu göstermektedir. Manevi danışmanlık, bireylerin dini inançları ve ruhsal ihtiyaçlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olurken, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bağlamda da etkileşimde bulunmaktadır.

Araştırma, manevi danışmanlık süreçlerinin bireylerin ruhsal gelişimine olumlu katkılarda bulunduğunu ve bu süreçlerin Yahudi topluluğunda güçlü bir destek sistemini temsil ettiğini ortaya koymaktadır. Dini bilgi ve rehberlik eğitimi almış manevi danışmanların, bireylerin yaşadıkları zorluklarla başa çıkmalarında etkili oldukları ve topluluk içinde bir bağ kurmada önemli rol oynadıkları tespit edilmiştir.

Bu çalışma, Yahudilikte manevi danışmanlığın teorik temellerini ve pratik uygulamalarını bir araya getirerek, bu alandaki bilgi boşluklarını doldurmayı amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, manevi danışmanlık süreçlerinin bireylerin ruhsal sağlığını güçlendirmede ve topluluk bağlarını kuvvetlendirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

5.2. Tartışma

Yahudi manevi danışmanlığının tarihi süreci oldukça geniş ve köklüdür. Orta Çağ boyunca, özellikle İslam dünyası ve Hristiyan Avrupa'sında olduğu gibi, Yahudi manevi danışmanlık da gelişmiştir. Bu dönemde filozoflar, rabbiler ve bilginler, bireylerin dini ve manevi konulardaki sorularına yanıtlar aramışlardır. Yahudi topluluklarında manevi danışmanlık ve rehberlik sağlamak adına pek çok pragmatik uygulama vardır. Ancak bu danışmanlık sürecinin profesyonelleşmesi çok yakın bir tarihi göstermektedir. 20. yüzyılda, Yahudi manevi danışmanlık daha kurumsal bir yapı kazanmıştır. Sinagoglarda, eğitim

kurumlarında ve topluluk merkezlerinde manevi liderler, danışmanlar ve psikologlar, bireylere manevi rehberlik hizmeti sunmaktadır. Köklü bir tarihe ve geleneksel yapıya sahip olan Yahudi dini açısından geç kalındığını gösterir.

Yahudi manevi danışmanlık alanındaki bilimsel araştırmalar ve faaliyetler, genelde diğer daha geniş manevi danışmanlık araştırmalarıyla kıyaslandığında daha sınırlıdır. Bu durum, Yahudi manevi danışmanlığının genellikle spesifik bir topluluk içerisinde yer aldığı, bu alanda yapılan çalışmaların genel manevi danışmanlık literatürü içinde daha az bilgiye sahip olduğu gerçeğinden kaynaklanabilir. Yahudilik, etnik ve dini bir kimliğe dayalı bir topluluktur. Diğer din mensuplarına ve topluluklara karşı daha mesafeli ve kapalı bu yaklaşımları alana katkılarının az olmasının sebeplerinden olabilir.

Yahudilik gibi topluluklar arasındaki etnik ve dini sınırlar, manevi danışmanlık alanında bazı zorlukları beraberinde getirebilir. İşte bu bağlamda düşünölebilecek bazı potansiyel dezavantajlar:

1.Dışlayıcı Hissedebilirlik:

Kapalı topluluklar, dışarıdan gelen kişileri veya farklı inançlara sahip olanları dışlayıcı bir atmosfer oluşturabilir. Bu durum, manevi danışmanlık alanında açık bir iletişim ve anlayış geliştirmeyi zorlaştırabilir.

2.Sınırlı Çeřitlilik:

Kapalı topluluklarda, danışanların benzer arka planlara sahip olma olasılığı daha yüksektir. Bu durum, manevi danışmanın deneyim yelpazesini daraltabilir ve farklı perspektiflere maruz kalmayı engelleyebilir.

3.Geleneksel Beklentiler:

Kapalı topluluklarda, geleneksel normlara ve beklentilere sıkı sıkıya bağı olma eğilimi vardır. Danışanlar, belirli normlara uyma veya belirli bir yaşam tarzını sürdürme konusunda baskı altında hissedebilirler.

4.Dini Çatışmalar:

Farklı dini inançlara sahip danışanlar arasında potansiyel dini çatışmalar ortaya çıkabilir. Danışanlar, farklı inanç sistemleriyle başa çıkmak konusunda destek alabilirler, ancak manevi danışmanın tarafsızlığını koruma zorluğu yaşayabilir.

5.Modern Yaşamla Uyum Sorunu:

Kapalı topluluklar, modern yaşamla uyum sağlamakta zorlanabilir. Bu durum, manevi danışmanlık süreçlerini etkileyebilir, çünkü danışanlar geleneksel inançlar ve çağdaş yaşam arasında denge kurmaya çalışabilirler. Bu dezavantajlar, genellemelerden ziyade bireysel deneyimlere dayanır.

Dünyadaki toplam Yahudi nüfusu 15,3 milyondur. Bunun 7 milyonu İsrail’de, 8.3 ü ABD ye ve diğer ülkelere dağılmış bulunmaktadır.⁶⁰ Yahudilerin İsrail’deki bu yoğun nüfusunu ve İsrail devletinin ulus ve Yahudi devleti olduğunu düşündüğümüzde devletin ve remi kurumların ülkedeki manevi danışmanlık faaliyetleri ve manevi danışmanlara finansal destek sağlamaması büyük bir eksikliklerdir. Yahudi Devleti olarak İsrail, Yahudi halkının tarih boyunca yaşadığı zorluklardan ve soykırımlardan sonra güvenli bir sığınak sağlama amacını taşımaktadır. İsrail’in anayasası olmamakla birlikte temel yasası olan Temel Yasalar, Yahudi karakterini vurgular. Buna rağmen toplumdaki bu ihtiyacı karşılamak adına İsrail'deki manevi danışmanlık genellikle dini kurumlar veya cemaatler tarafından desteklenir. Bu kurumlar, manevi liderlerin eğitimini sağlar ve onların danışmanlık hizmetlerini sunmalarını destekler. Manevi danışmanlık genellikle dini cemaatler, kiliseler, sinagoglar veya camiler gibi dini kurumlar içinde yürütüldüğü için, bu kurumlar genellikle kendi kaynakları ve bağışlarla finanse edilirler. İsrail'de manevi danışmanlık alanında çalışan kişilerin maaşları ve hizmet sunumları genellikle bağışlar ve cemaat katkılarıyla desteklenir.

Araştırma konumuzun yurt içinde çalışılmamış olması kaynaklarımızın büyük çoğunluğunun yabancı dille (İbranice, İngilizce) yazılmış olması ve bu yabancı dilleri

⁶⁰ “İsrail’e Yahudi göçünde son 20 yılın en yüksek rakamına ulaşıldı” (27 Eylül 2022).

bilmememiz bu çalışmanın sınırlılıklarındandır. Bununla birlikte yurt dışında olan kitaplara ve yayınlara ulaşamamız bir diğer kısıtlılıklarındandır.

Yaptığımız araştırmalarda ortaya koyduğumuz verileri diğer çalışmalar arasında benzerlik ve farklılıkları değerlendirme noktasında, araştırmamızın özellikle yurt içinde özgün bir çalışma olduğunu ve daha önce çalışılmadığını söylemeliyiz. Bu anlamda alana katkı sağlamasını ummaktayız. Bununla birlikte yabancı yayınlarda ise Yahudi müntesiplerinin kendi manevi danışmanlık uygulamalarını araştırma ve anlatma eğiliminde olduğunu belirtmeliyiz.

5.3. Öneriler

Bu tezde ele alınan konuların yanı sıra, gelecekteki araştırmacıların daha derinlemesine keşfetmesi gereken bazı önemli noktalar vardır. Örneğin, manevi danışmanlık süreçlerinin farklı yaş grupları, topluluklar, cinsiyetler veya coğrafi bölgelerdeki Yahudi toplulukları üzerine odaklanan gelecekteki çalışmalar, bu alandaki boşlukları doldurabilir. Ayrıca, modern teknolojinin manevi danışmanlık hizmetlerine olan etkilerini ve bu alandaki yenilikleri inceleyen çalışmalar önemli olacaktır.

Yahudi manevi danışmanlık alanında çalışan profesyoneller için özel eğitim programları geliştirilmesi önerilmektedir. Bu programlar, danışmanların kültürel hassasiyetlerini artırabilir ve Yahudi danışmanlara daha etkili bir destek sağlamalarına yardımcı olabilir.

Danışmanlık süreçlerinde, geleneksel Yahudi manevi öğretileri ile modern psikolojik yaklaşımların bütünleştirilmesi önerilmektedir. Bu, danışmanların hem kültürel bağlamını hem de bireysel ihtiyaçlarını dikkate alan daha etkili bir danışmanlık deneyimi sunabilir. Yahudi manevi danışmanlığının geleneğe fazlaca bağlılığı araştırmada dikkat çekmektedir.

Yahudi manevi danışmanlar için sürekli eğitim ve profesyonel gelişim fırsatları sağlanmalıdır. Bu, danışmanların güncel bilgilerle donanmalarını ve en iyi uygulamalara ayak uydurmalarını destekleyebilir.

Yahudi manevi danışmanlar için çok kültürlü danışmanlık eğitim programları geliştirilmelidir. Bu programlar, farklı kültürlere ve inanç sistemlerine duyarlılığı artırarak daha etkili hizmet sunmalarını sağlayabilir.

İsrail'de yaşayan birçok farklı etnik ve dini grup da bulunmaktadır. Bu nedenle, İsrail aynı zamanda birçok farklı kültüre ve dinî topluluğa ev sahipliği yapar. Manevi danışmanların, farklı kültürlerden ve inançlardan gelen danışanlara açık olmaları önemlidir. Danışanlarının çeşitli ihtiyaçlarına saygı göstermek, sağlıklı bir danışmanlık ilişkisi kurulmasını destekler. Yahudi manevi danışmanlar için çok kültürlü danışmanlık eğitim programları geliştirilmelidir. Bu programlar, farklı kültürlere ve inanç sistemlerine duyarlılığı artırarak daha etkili hizmet sunmalarını sağlayabilir.

Bu öneriler, Yahudi manevi danışmanlık alanında ilerleme kaydedilmesine ve daha etkili hizmetler sunulmasına katkıda bulunabilir. Gelecekteki çalışmalarda bu önerilerin daha ayrıntılı olarak ele alınması, bu alandaki bilgi tabanını zenginleştirebilir.

KAYNAKÇA

Acar, Hatice. (2014). Manevi İyi Oluş ile Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18(2) 391- 412.

“Adalet Bakanlığı ile DİB Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokol”, 2019.

Anton Boisen, Dictionary of Pastoral Care and Counseling, (ed. Rodney J. Hunter), Nashville, Abingdon Press, 1936, ss. 11-13 (Akt., Aybey a.g.e., s. 23).

Altaş, Nurullah. Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri, Gündüz Yayınları, Ankara 2012, s. 174.

Aytekin Bulut, Din Eğitimi’nde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2002), s.51.

“Babylonian Talmud: Sotah 14”, https://halakhah.com/sotah/sotah_14.html#14a_8. (Erişim 29 Kasım 2023).

Bavli Talmud, Şabat 127a.

“Blaustein Center for Pastoral Counseling, Jerusalem”, *HUC* (Erişim 18 Kasım 2023).

Büyük Portland Yahudi Federasyonu “Topluluk Papazı | Büyük Portland Yahudi Federasyonu” (Erişim 08 Aralık 2023).

Carroll, B. 2001. "A phenomenological exploration of the nature of spirituality and spiritual care". *Mortality*, 6(1), ss.81-98.

Cevizci, Ahmet, ed., Paradigma felsefe sözlüğü, Gözd. Gçrlm. İlaveli 7.bsk, Felsefe serisi 1 (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2010)

Charles Sheer, “Bikkur Holim : The Origins of Jewish Pastoral Care”, *Journal of health care chaplaincy* 15 (29 Ağustos 2008), 99-113.

“Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Raporları” (2021), 280.

Diyaret İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 633 Kabul Tarihi: 22/6/1965; <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633.pdf>

Elliot N Dorff, “End-of-life: Jewish perspectives”, *The Lancet* 366/9488 (03 Eylül 2005), 862-865.

Elkins, D. N. (2015). Beyond religions: Toward a humanist spirituality. In K. J. Schneider, J. F. Pierson, and J. F. T. Bugental (Eds.). *The handbook of humanistic psychology: Theory, research, and practice* (2nd ed., pp. 681-692). Thousand Oaks, CA: Sage.

Feyza Kahvecioğlu Karaca, “Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik” (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2010), s.17-18.

Foskett, J., & Jacops, M. 1997. Pastoral counseling. S. Palmer, & G. Mcmah içinde, *Handbook of Counselling* (s. 317-332). Londra: Routledge.

“Hachnasat Orchim: Hospitality - Look who’s coming for dinner!” (Erişim 05 Aralık 2023).

Jewish Press News Desk, “First-Ever Certification of Spiritual Care Providers in Israel”, 07 Kasım 2013.

Jewish Virtual Library “Yahudilikte Misafirperverlik” (Erişim 06 Aralık 2023).

Jewish Virtual Library: Vital statistics: Latest population statistics for Israel. Accessed on line on August 18, 2014 at http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Society_&_Culture/newpop.html

Kaplan, D. M, Tarvydas, V. M. ve Gladding, S. T. (2014). 20/20: A vision for the future of counseling: The new consensus definition of counseling. *Journal of Counseling and Development*, 92, 366-372. doi.org/10.1002/j.15566676.2014.00164.x

Karagül, Arslan. (2012). Manevi bakım: anlamı, önemi, yöntemi ve eğitimi: Hollanda örneği. *Dini Araştırmalar*, 14(7), 5-27.

“L.A.’s Latino Mayor Welcomed as One of the Tribe”, *The Forward*.

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, C.I ve C.II Eds. Ali Ayten, Mustafa Koç, Nuri Tınaz, İstanbul, Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2016; Religious-Spiritual Counselling and Care, Kolektif, İstanbul, Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2016.

Merriam-Webster.com Sözlüğü, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/spirituality>. Erişim tarihi: 13 Kasım 2023.

“Moed Katan 25b:3” (Erişim 28 Kasım 2023). [https://www.sefaria.org/Moed_Katan.25b.3?ven=Talmud_Bavli._German_trans._by_Lazarus_Goldschmidt,_1929_\[de\]&lang=bi](https://www.sefaria.org/Moed_Katan.25b.3?ven=Talmud_Bavli._German_trans._by_Lazarus_Goldschmidt,_1929_[de]&lang=bi).

My Jewish Learning <https://www.myjewishlearning.com/article/gemilut-hasadim-101/>

Myers, J. E., Sweeney, T. J. ve Witmer, J. M. (2000). The wheel of wellness counseling for wellness: A holistic model for treatment planning. *Journal of Counseling and Development*, 78(3), 251-266. doi:org/10.1002/j.1556-6676.2000.tb01906.x

New Jersey Jewish News “Chaplaincy program bears fruit in Israel” <https://njewishnews.timesofisrael.com/chaplaincy-program-bears-fruit-in-israel/> (Erişim 08 Aralık 2023).

OK, Üzeyir, ‘Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı’, AÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003.

Öznur Özdoğan, “İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji”, AÜİFD, Ankara, 2006, S. 47, s. 129.

Salime Leyla Gürkan, “Yahudilik (Giriş)”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2013).

Seyyar, Ali. (2007). *Bakım Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Şefkatli Eller Yayınları.

Shmuly Yanklowitz, *Pearls of Jewish Wisdom on Living with Kindness* (Wipf and Stock Publishers, 2023).

“Shulchan Arukh, Yoreh De’ah” (Erişim 28 Kasım 2023). https://www.sefaria.org/Shulchan_Aruk,_Yoreh_De'ah.

<https://spiritualpc.net/tr/>

Söylev, Ömer Faruk. (2020). Manevi Bakım ve Danışma Psikolojisi Kavram Kuram ve Uygulamalar. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Stollberg, Dietrich (1978). Wahrnehmen und Annehmen, Seelsorge in Theorie und Praxis, Aachen: Gütersloher Yayınları.

Şirin, Turgay. Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımıyla Bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.

Taggart, Morris. The Professionalization of the Parish Pastoral Counselor, s.181.

The Association for Clinical Pastoral Education <https://acpe.edu/about-acpe/> Erişim: 15/11/2023.

The American Heritage Dictionary of the English Language <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=spirituality>

“Tora’dan hayat dersleri”, *Şalom Gazetesi* (Erişim 05 Aralık 2023).

Torat ha-Adam: al divrat bene adam u-vet mo’ed le-khol hai, 2010. Akt. Sheer, “Bikkur Holim : The Origins of Jewish Pastoral Care”.

Ulusal Yahudi Din Adamları Derneği “National Association of Jewish Chaplains”, *JConnect* <https://www.jconnect.org/department/national-association-of-jewish-chaplains/> (Erişim 08 Aralık 2023).

Yahudi Aile ve Çocuk Hizmetleri Kurulu <https://web.archive.org/web/20090213100702/http://bikurcholimcc.org/whatisbc.html>

Yenen, İ. & Sezen, A. (2017). Türkiye’de manevi danışmanlık ve rehberlik literatürü üzerine bibliyografik bir çalışma. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 46, 157-21.